

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ,
ДОКТОРАНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**ЦЕНТР ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ДЕПАРТАМЕНТ ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
ОДЕСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**

**Матеріали
Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної
конференції
"Проблемні питання та шляхи реалізації гендерної політики в
Україні"**

12-13 травня 2025

Одеса

2025

Проблемні питання та шляхи реалізації гендерної політики в Україні : матеріали Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції, м. Одеса, 12-13 травня 2025 р. / [Ред. колегія: Гусєва К.Д., Яковлєв І.В.] –Одеса: Національний університет «Одеська політехніка», 2025. – 84 с.

Метою конференції є обговорення актуальних проблем та викликів, що стоять перед сучасною Україною у сфері гендерної рівності, а також пошук ефективних шляхів реалізації державної гендерної політики.

До участі запрошуються науковці, практики, державні службовці, представники громадських організацій, студенти, курсанти, аспіранти та всі, хто цікавиться питаннями гендерної рівності. Учасники матимуть можливість представити свої дослідження, поділитися практичним досвідом та взяти участь у панельних дискусіях.

Організаційний комітет Конференції

- **Дмитришин Д.В.**, д.т.н., професор, проректор з наукової та науково-педагогічної роботи Національного університету «Одеська політехніка»
- **Гусєва К.Д.**, к.г.н., начальниця сектору маркетингу та інновацій в освіті відділу маркетингу і інноваційної політики, в.о. голови Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених (НТМВ) Одеської політехніки
- **Вірченко Г.О.**, заступник голови НТМВ Одеської політехніки, аспірант
- **Попова Л.О.**, пров. фахівець відділу міжнародних зв'язків, фахівець сектору маркетингу та інновацій в освіті відділу маркетингу і інноваційної політики Одеської політехніки
- **Яковлєв І.В.**, к.іст.н., молодший лейтенант Збройних Сил України, голова Корпусу розвитку української культури НТМВ Одеської політехніки
- **Березовенко Л.С.**, голова Наукового товариства здобувачів вищої освіти та молодих вчених Одеського державного університету внутрішніх справ, помічниця ректора ОДУВС з гендерних питань
- **Матієнко Т.В.**, к.ю.н., професор кафедри психології та педагогіки, доцент Одеського державного університету внутрішніх справ
- **Мітронова Т.С.**, начальниця відділу з реалізації гендерної політики управління з реалізації гендерної політики, запобігання та протидії домашньому насильству і торгівлі людьми Департаменту праці та соціальної політики Одеської міської ради

Редакційна колегія:

Гусєва К.Д., к.г.н., начальниця сектору маркетингу та інновацій в освіті відділу маркетингу і інноваційної політики, в.о. голови Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених (НТМВ) Одеської політехніки

Яковлєв І.В., к.іст.н., молодший лейтенант Збройних Сил України, голова Корпусу розвитку української культури НТМВ Одеської політехніки

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновків несуть відповідальність автори матеріалів.

© Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів
і молодих вчених Одеської політехніки, 2025

© Наукове товариство здобувачів вищої освіти та молодих вчених
Одеського державного університету внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

Секція 1: Гендерна рівність у сфері освіти та науки	
Андрєєва Д. ЖІНКИ В НАУКОВІЙ СФЕРІ: ВИКЛИКИ ТА ВНЕСОК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	4
Журавльова З.Ю. УКРАЇНСЬКА ПРЕМІЯ L'OREAL-UNESCO «ДЛЯ ЖІНОК У НАУЦІ» ЯК ПІДТРИМКА МОЛОДИХ НАУКОВИЦЬ	6
Зионг Тхі Тхао. СТАТЬ ЯК МОДИФІКУЮЧИЙ ФАКТОР У РОЗВИТКУ ЕКЗЕМИ	9
Іжаковский О.П. САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧ ДО ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ, ТА ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ У ЗСУ ТА МВС	13
Манікаєва О.С. ЖІНКИ В НАУЦІ: РОЛЬ, ВИКЛИКИ ТА ВНЕСОК В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	16
Пирлик М.В., Пядишев В.Г. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА НАУКИ	18
Погоріла А.І. ФЕМІНІТИВИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ТЕНДЕЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСІ	21
Попова Л.О. ВНЕСОК ЖІНОК У НАУКУ У ВОЄННИЙ ЧАС В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ	26
Самойлова Ю.І. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ОСВІТИ	29
Сєбов С. РОЛЬ ЖІНОК У НАУЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	32
Слукін М.В. РОЛЬ ТА ВНЕСОК ЖІНОК В НАУЦІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	34
Секція 2: Гендер і право: правові аспекти гендерної рівності	
Березовенко Л.С., Тунтула О.С. ГЕНДЕРПРАВОПОРУШЕННЯ : ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ І ВИДОВОГО ПОДІЛУ	36
Кириченко О.А. СУТНІСТЬ ГЕНДЕРПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ІННОВАЦІЙНИМ РОЗУМІННЯМ СУТНОСТІ І ВИДОВОГО ПОДІЛУ ПРАВОПОРУШЕНЬ	40
Політова А.С. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ	45
Середницька І.А., Церковна О.В. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ	49
Timofieieva L. HARASSMENT IN THE WORKPLACE: CRIMINAL LAW ASPECT	53
Секція 3: Соціальна політика в контексті гендерної рівності: виклики та перспективи	
Гусєва К.Д. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ УМОВ ПРАЦІ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО ТА ОСОБИСТОГО РОЗВИТКУ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ	57
Джупіна Х.О., Пядишев В.Г. ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА СПРИЙНЯТТЯ НАСИЛЬСТВА	60
Лебідь О.М. НАУКА – ПРОТИ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ	63
Полігова А.О., Тимофєєва Л.Ю. ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ	64
Яковлєв І.В. ОПОРА НАУКИ У ЧАСИ СОЦІАЛЬНОГО ХАОСУ	68
Секція 4: Насильство за ознакою статі: профілактика та захист	
Дробішевська В.В., Матієнко Т.В. НЕВИДИМИЙ ТЕРОР: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАСИЛЬСТВА, ЩО ВЕДУТЬ ДО ФЕМІЦИДУ	70
Леонідова Л.В. ГЕНДЕРНО-ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА	77

ЖІНКИ В НАУКОВІЙ СФЕРІ: ВИКЛИКИ ТА ВНЕСОК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Наука є рушійною силою суспільного прогресу, а жінки, які працюють у науковій сфері, відіграють ключову роль у її розвитку. В умовах воєнного стану в Україні їхній внесок набув особливого значення. Цей період став випробуванням для всіх сфер життя, і наукова діяльність не стала винятком. Попри ризики, труднощі та нестачу ресурсів, українські жінки-науковиці демонструють стійкість, професіоналізм та відданість своїй справі, знаходячи рішення для нагальних проблем у складних умовах.

Під час воєнного стану жінки-науковиці в Україні беруть активну участь у багатьох напрямках, що мають ключове значення для виживання та відновлення країни. У сфері медицини вони працюють над новими методами лікування поранених, реабілітації військових і цивільних осіб, постраждалих від війни. Наприклад, дослідження в галузі регенеративної медицини спрямовані на вдосконалення протезування, зокрема за допомогою 3D-друку. Лікарки й біохіміки активно шукають способи забезпечення доступу до життєво необхідних ліків.

Водночас жінки в інформаційних технологіях розробляють алгоритми для виявлення та нейтралізації кібератак, які є невід'ємною частиною сучасної війни. Вони також забезпечують функціонування критичної інфраструктури, сприяючи підтримці інформаційної безпеки.

Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для наукової спільноти, особливо для жінок. Основною проблемою є небезпека, спричинена обстрілами та окупацією деяких регіонів, що унеможливлює доступ до лабораторій та обладнання. Також існує брак фінансування, адже значна частина бюджету спрямовується на оборону. Водночас багато науковиць змушені були евакуюватися, шукаючи можливості для продовження своєї роботи за кордоном.

Попри всі труднощі, жінки-науковиці України продовжують робити вагомий внесок у зміцнення обороноздатності та відновлення країни. За даними Міністерства освіти і науки України, понад 60% проєктів, пов'язаних із впровадженням інновацій у військовій сфері, очолюють жінки. Наприклад, вони займаються створенням нових матеріалів для бронезилетів, розробкою мобільних медичних пристроїв та альтернативних джерел енергії.

У сфері гуманітарних наук жінки досліджують соціальні наслідки війни, зокрема вплив на психічне здоров'я, питання вимушеного переміщення та адаптації громад. Їхні дослідження є основою для створення довгострокових програм реабілітації.

Жінки-науковиці в умовах війни проявляють неймовірну креативність, яка допомагає їм адаптуватися до нових реалій. Наприклад, вони впроваджують дистанційні форми досліджень і навчання, використовуючи інноваційні технології. Завдяки цьому навіть студенти-науковці мають можливість продовжувати освіту та роботу над проєктами, незважаючи на всі труднощі.

Жінки-науковиці в Україні під час воєнного стану відіграють важливу роль у зміцненні стійкості суспільства. Їхній внесок є незамінним як у сфері оборони, так і в соціальному відновленні країни. Завдяки їхній праці, креативності та незламності наука в Україні продовжує розвиватися, навіть у найскладніші часи. Їхній приклад надихає та закладає фундамент для післявоєнного відродження держави.

УКРАЇНСЬКА ПРЕМІЯ L'OREAL-UNESCO «ДЛЯ ЖІНОК У НАУЦІ» ЯК ПІДТРИМКА МОЛОДИХ НАУКОВИЦЬ

Сьогодні у жінок в більшості країн світу є доступ до отримання вищої освіти та здобуття наукових ступенів. Але лише 28% наукових працівників – жінки [1]. В Україні ситуація значно краща – загалом 45% жінок-науковців [1]. Проте розподіл за різними науковими сферами є нерівномірним. Жінки-науковиці превалюють у гуманітарних, соціальних, медичних та сільськогосподарських науках, а в природничих та технічних науках переважають чоловіки-науковці [2]. Причому подібний розподіл характерний не лише для України, жінки в областях STEM (наука, технології, інжиніринг та математика) по всьому світу поступаються чоловікам [3]. Однією з причин такого нерівномірного розподілу є гендерні стереотипи [4]. Для подолання подібних стереотипів у 1998 році була започаткована міжнародна премія L'Oréal-ЮНЕСКО «Для жінок у науці» [5].

Міжнародна премія L'Oréal-ЮНЕСКО «Для жінок у науці» вже майже 30 років заохочує жінок займатися науковою діяльністю. У програмі беруть участь жінки, які проводять наукові дослідження в галузі STEM, мають науковий ступінь, публікації в журналах, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та/або Web of Science, і є соціально активними у популяризації науки [6]. Варто відмітити, що сім учасниць цього конкурсу отримали Нобелівську премію [6], що підтверджує авторитетність даної програми.

В 2018 році за підтримки компанії L'Oréal була запроваджена українська премія L'Oréal-ЮНЕСКО «Для жінок у науці», що є частиною глобальної премії L'Oréal-ЮНЕСКО [6]. Її метою є підтримка та відзначення молодих жінок-науковиць [7]. Українська премія реалізується під патронатом Національної комісії України у справах UNESCO і за підтримки Національної академії наук України та громадської організації «Центр “Розвиток корпоративної соціальної відповідальності”» [6].

В українській премії L'Oréal-ЮНЕСКО «Для жінок у науці» можуть взяти участь жінки з науковим ступенем, від 18 до 40 років, що є громадянками України та постійно проживають на території України. Також обов'язковим є наявність публікацій в журналах, що індексуються в

міжнародних наукометричних базах Scopus та/або Web of Science, та соціальна активність задля популяризації науки [6].

На даний час було проведено вже 6 конкурсів, нагороджено 18 молодих науковиць, серед яких 9 науковиць у сфері хімічних наук, 6 – у сфері фізико-математичних наук, 2 – у сфері біологічних наук, 1 – у сфері технічних наук [6]. Також у рамках кожної з шести премій було вручено 10 дипломів фіналісток.

Одна з лауреаток першої української премії L'Oréal-ЮНЕСКО «Для жінок у науці», Олена Ванєєва, увійшла до ТОП-15 премії «Міжнародні молоді таланти» та представила Україну на світовій арені в штаб-квартирі UNESCO [8]. Серед членів журі української премії L'Oréal-ЮНЕСКО «Для жінок у науці» наразі є дві лауреатки даної премії: Олена Ванєєва та Валерія Трусова [6].

Українська премія L'Oréal-ЮНЕСКО «Для жінок у науці» надає молодим науковицям можливість заявити про свої наукові здобутки, а переможницям – отримати кошти для проведення наукових експериментів. Це можливість знайти однодумців, розширити наукове співробітництво та повірити в те, що навіть найсміливіші наукові мрії можуть стати реальністю, якщо до цього докладати зусиль. А отже, варто відкинути будь-які стереотипи, йти до своєї мети та пам'ятати головне гасло премії: «Світові потрібна наука, а науці потрібні жінки!» [6].

Література:

1. <https://dntb.gov.ua/news/%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C-%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA-%D1%82%D0%B0-%D0%B4%D1%96%D0%B2%D1%87%D0%B0%D1%82-%D0%B2-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%87%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8%20%E2%80%93%2045%25%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA%2C,%25%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA%2C%2045%25%20%D1%87%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BA%D1%96%D0%B2>
2. <https://www.prostir.ua/?focus=v-ukrajini-46-zhinok-naukovtsiv-instytut-statystyky-yunesko#:~:text=%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%87%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8%20%E2%80%93%2045%25%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA%2C,%25%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA%2C%2045%25%20%D1%87%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BA%D1%96%D0%B2>
3. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8_%D1%83_%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%B7%D1%8F%D1%85_STEM
4. <https://rubryka.com/article/women-girls-in-science/>

5.

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F_L%27Or%C3%A9al_%E2%80%94%D0%AE%D0%9D%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%9E_%C2%AB%D0%94%D0%BB%D1%8F_%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D1%83_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D1%86%D1%96%C2%BB

6. <https://forwomeninscience.in.ua/>

7. <http://2820616.amotion.web.hosting-test.net/>

8. <https://www.loreal.com/uk-ua/ukraine/news/group/for-women-in--science/>

СТАТЬ ЯК МОДИФІКУЮЧИЙ ФАКТОР У РОЗВИТКУ ЕКЗЕМИ

Екзема — це хронічне рецидивне поліетіологічне захворювання шкіри, яке характеризується наявністю різних типів висипів з перевагою дрібнопухирцевих елементів, що мають тенденцію до швидкого розкриття з появою мокнучих ерозій, інтенсивного свербіння і печіння. На екзему припадає понад третини від усіх дерматозів. [1] Згідно з дослідженнями, жінки страждають на екзему в 1,5 або навіть 2 рази частіше, ніж чоловіки. [2, 10, 11]

Метою дослідження є з'ясування причин гендерних відмінностей у частоті виникнення екземи.

Матеріали і методи. Робота ґрунтується на аналізі медичної літератури.

Результати. Екзема виникає через комплексну дію ендогенних та екзогенних факторів. До внутрішніх чинників належать нейропсихічні, ендокринні, обмінні порушення, спадкові, імунологічні, до зовнішніх — хімічні, фізичні, біологічні подразники, травми. [1, 2]

Нейропсихічні фактори. Стрес є одним із ключових тригерів екземи. У сучасному суспільстві спостерігається зростання рівня психоемоційного навантаження, зумовлене високими темпом життя. Для жінок додатковим джерелом стресу є догляд за дітьми та побутом, іноді без належної підтримки з боку партнера. У чоловіків переважає стрес, пов'язаний з тиском відповідальності за матеріальне забезпечення родини, стабільність професійної позиції. Соціальні очікування від жінок залишатися "м'якими та стриманими" сприяють придушенню емоцій, що також підвищує ризик виникнення хвороб [13].

Крім емоційного, важливо враховувати фізіологічний стрес, спричинений відсутністю режиму дня: робота в нічні зміни, хронічна нестача відпочинку, гіподинамія.

Після встановлення діагнозу жінки нерідко переживають додатковий дискомфорт через видимі ураження шкіри, що суперечить суспільним стандартам краси". Хронічні дерматози суттєво знижують якість життя, особливо серед жінок [2, 6, 9].

Ендокринні фактори. Алергічні захворювання, зокрема екзема, виявляють статеву специфічність у поширеності та перебігу, що частково пов'язано з імуномодулювальним впливом статевих гормонів. Естрогени активують імунну систему безпосередньо (через рецептори на

імунних клітинах) та опосередковано (через нейроендокринні механізми): стимулюють CD4-лімфоцити, пригнічують CD8, сприяють утворенню антитіл і секреції цитокінів, що підвищує ризик аутоімунних захворювань. Андрогени мають протилежну дію — знижують активність NK-клітин, експресію рецепторів TLR4 на макрофагах і синтез прозапальних молекул, водночас посилюючи вироблення протизапальних цитокінів (IL-10, TGF- β). Вони пригнічують ріст моноцитів, сприяють апоптозу та загалом зменшують запальні реакції. Таким чином, естрогени активують імунну відповідь і можуть сприяти розвитку аутоімунних захворювань, тоді як андрогени — пригнічують її, знижуючи ризик. [4, 5]

Обмінні фактори. Розлади з боку шлунково-кишкового тракту, печінки та підшлункової залози порушують метаболізм токсичних продуктів, синтезі та розщепленні білків, жирів і вуглеводів, а також у формуванні імунної толерантності до харчових та бактеріальних антигенів, що сприяє сенсibiliзації організму. При їхній недостатності порушується детоксикаційна функція, накопичуються метаболіти, які можуть виступати в ролі тригерів запалення. У жінок ці порушення можуть мати вираженіший вплив екзему через гормонально обумовлені коливання обмінних процесів, що спостерігаються під час менструального циклу, вагітності або в період менопаузи. Крім того, функціональні гастроінтестинальні розлади, синдром подразненого кишечника, жовчовидільна дискінезія частіше діагностуються саме у жінок, що може частково пояснювати вищу поширеність екземи серед жіночого населення. [4]

Спадкові фактори. У разі наявності екземи в одного з батьків імовірність її розвитку у дитини становить близько 50%. У жінок вища експресія генів, залучених до гуморальної імунної відповіді.

Професійні та побутові фактори. Жінки частіше зайняті у сферах, пов'язаних з частим контактом з водою та мийними засобами (наприклад, медсестри, перукарі, прибиральниці), що підвищує ризик розвитку контактного дерматиту та екземи рук. В одному дослідженні у 20 жінок із контактною екземою рук стан шкіри значно покращився після виключення впливу формальдегіду (одного зі складників мийних засобів) [3, 7, 8]

Важкі метали можуть викликати або загострювати екзему через алергізацію, порушення бар'єрної функції шкіри та імунотоксичність. Жінки частіше зазнають впливу нікелю (через прикраси), мають вищу акумуляцію кадмію. Кадмій має естрогеноподібну дію, що може впливати на жіноче потомство, а свинець і ртуть легко проникають через плаценту. Хлопчики більш чутливі до нейротоксичної дії свинцю і метилртуті, тоді як дівчатка — до імунотоксичної дії. Чоловіки мають вищий рівень свинцю в крові, проте у жінок він активніше мобілізується з кісток під час вагітності та менопаузи. [12]

Висновки. Отримані результати свідчать про багатофакторний характер екземи з істотним впливом статевої належності на її виникнення, перебіг і клінічні прояви. Аналіз літератури підтверджує, що жінки значно частіше хворіють на екзему, що узгоджується з численними епідеміологічними даними. Для зниження поширеності екземи серед жіночого населення важливе врахування статевих особливостей при оцінці ризиків, профілактиці, діагностиці та виборі терапевтичної тактики.

Література:

1. Дудченко М.О., Коляденко В.Г., Бариляк І.Р. та ін. Шкірні та венеричні хвороби: підручник для студентів / 2-ге вид., стереотипне. — Вінниця:
2. Anveden Berglind I., Alderling M., Meding B. Life-style factors and hand eczema. *Br J Dermatol.* 2011 Sep;165(3):568-75. doi: 10.1111/j.1365-2133.2011.10394.x.
3. Cronin E. Formaldehyde is a significant allergen in women with hand eczema. *Contact Dermatitis.* 1991 Nov;25(5):276-82. doi: 10.1111/j.1600-0536.1991.tb01874.x.
4. De Martinis M., Sirufo M.M., Suppa M., Di Silvestre D., Ginaldi L. Sex and Gender Aspects for Patient Stratification in Allergy Prevention and Treatment. *Int. J. Mol. Sci.* 2020, 21(4), 1535; <https://doi.org/10.3390/ijms21041535>.
5. Gutiérrez-Brito J.A., Lomeli-Nieto J.Á., Muñoz-Valle J.F., Oregon-Romero E., Corona-Angeles J.A., Hernández-Bello J. Sex hormones and allergies: exploring the gender differences in immune responses. *Front Allergy.* 2025 Jan 7;5:1483919. doi: 10.3389/falgy.2024.1483919.
6. Holm E A, Esmann J, Jemec G. Does visible atopic dermatitis affect quality of life more in women than in men? *Gend Med.* 2004;1:125–130.
7. Jamil W, Svensson Å, Josefson A, Lindberg M, Von Kobyletzki L. Incidence rate of hand eczema in different occupations: A systematic review and meta-analysis. *Acta Derm Venereol.* 2022 Mar 25;102:adv00681. doi: 10.2340/actadv.v102.360.
8. Meding B. Differences between the sexes with regard to work-related skin disease. *Contact Dermatitis.* 2000 Aug;43(2):65-71. doi: 10.1034/j.1600-0536.2000.043002065.x.
9. Mollerup A., Veien N.K., Johansen J.D. An analysis of gender differences in patients with hand eczema - everyday exposures, severity, and consequences. *Contact Dermatitis.* 2014 Jul;71(1):21-30. doi: 10.1111/cod.12206. Epub 2014 Mar 12.
10. Richard M.A., Paul C., Nijsten T., Gisondi P., Salavastru C., Taieb C., Trakatelli M., Puig L., Stratigos A. Prevalence of most common skin diseases in Europe: a population-based study.

Journal of the European Academy of Dermatology and Venereology. 2022 Mar;36(7):1088-1096. doi: [10.1111/jdv.18050](https://doi.org/10.1111/jdv.18050).

11. Thyssen J.P., Johansen J.D., Linneberg A., Menné T. The epidemiology of hand eczema in the general population—prevalence and main findings. *Contact Dermatitis*. 2010 Feb;62(2):75-87. doi: [10.1111/j.1600-0536.2009.01669.x](https://doi.org/10.1111/j.1600-0536.2009.01669.x).
12. Vahter M, Akesson A, Lidén C, Ceccatelli S, Berglund M. Gender differences in the disposition and toxicity of metals. *Environ Res*. 2007 May;104(1):85-95. doi: [10.1016/j.envres.2006.08.003](https://doi.org/10.1016/j.envres.2006.08.003).
13. Mel Robbins. Dr. Gabor Maté: The Shocking Link Between ADHD, Addiction, Autoimmune Diseases, & Trauma [Аудио] // YouTube канал Mel Robbins. — 2023. — Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=PLvCXIvgrGQ>.

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧ ДО ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ, ТА ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ У ЗСУ ТА МВС

1) Гендерні аспекти професійної мотивації та адаптації правоохоронців та військовослужбовців у сучасних умовах.

У сучасному суспільстві, особливо в умовах воєнного стану, гендерна рівність стає одним із ключових аспектів ефективної діяльності як правоохоронних органів, так і Збройних Сил України. Дослідження показують, що жінки, які служать у ЗСУ та МВС, мають різні мотиваційні фактори порівняно з чоловіками [1].

Жінки-військовослужбовці та правоохоронці частіше керуються цінностями, пов'язаними з захистом Батьківщини, соціальною справедливістю та турботою про своїх близьких, тоді як чоловіки більше орієнтовані на матеріальні стимули, престиж професії та кар'єрний ріст [2].

2) Самоактуалізація як ключовий фактор професійного розвитку у військових та правоохоронних структурах.

Самоактуалізація є важливим елементом професійного розвитку як військовослужбовців, так і правоохоронців. Жінки, які служать у ЗСУ та МВС, демонструють вищий рівень самоактуалізації, що пов'язано з їхньою здатністю до творчого підходу, орієнтацією на цінності, які сприяють особистісному зростанню, та здатністю адаптуватися до екстремальних умов [3].

Чоловіки, навпаки, частіше зосереджуються на кар'єрному рісті, матеріальній забезпеченості та виконанні бойових завдань, що може обмежувати їхній потенціал у довгостроковій перспективі [4].

3) Задоволеність професією та фактори, що впливають на неї у військових та правоохоронних структурах.

Задоволеність професією є ключовим чинником утримання кадрів у ЗСУ та МВС, особливо в умовах воєнного стану. Жінки-військовослужбовці та правоохоронці частіше висловлюють незадоволеність через психологічний клімат у колективі, відсутність можливостей для поєднання служби з сімейними обов'язками та недостатній рівень соціального захисту [5].

Чоловіки більше зосереджені на рівні заробітної плати, можливостях кар'єрного росту та забезпеченні безпеки під час виконання службових обов'язків [6].

4) Потенційна плинність кадрів у ЗСУ та МВС та шляхи її зменшення.

Дослідження показують, що коефіцієнт потенційної плинності серед жінок і чоловіків у ЗСУ та МВС практично однаковий (22,4% та 21,4% відповідно). Однак, у умовах воєнного стану, жінки частіше залишаються на службі через почуття обов'язку перед країною та сім'єю [7].

Для зменшення плинності необхідно враховувати гендерні особливості мотивації, забезпечувати соціальний захист, покращувати психологічний клімат у колективах, надавати можливості для професійного розвитку та забезпечувати підтримку сімей військовослужбовців [8].

5) Інновації в освіті та підготовці військових та правоохоронців у сучасних умовах

Сучасна освіта має враховувати гендерні особливості та сприяти формуванню професійної мотивації, яка відповідає вимогам сучасного суспільства, особливо в умовах воєнного стану [9].

Впровадження інноваційних методів навчання, таких як симуляційні тренінги, психологічні тренінги з гендерної чутливості, розвитку емоційного інтелекту та підготовки до дій в екстремальних умовах, може значно підвищити ефективність підготовки військових та правоохоронців [10].

Особливу увагу слід приділити підготовці жінок-військовослужбовців, які все частіше беруть участь у бойових діях та виконують ключові ролі у ЗСУ [11].

Ці тези підкреслюють важливість врахування гендерних особливостей у професійній підготовці та мотивації військових та правоохоронців, особливо в умовах воєнного стану. Вони також акцентують увагу на необхідності інноваційних підходів до освіти та підготовки, які враховують сучасні виклики та потреби ЗСУ та МВС.

Література:

1. Авер'янов В.Б., Андрійко О.Ф. Гендерна рівність у правоохоронних органах: теоретичні та практичні аспекти. – Київ: Наукова думка, 2020.
2. Бандурка О.М., Барко В.І. Психологія професійної діяльності правоохоронців. – Харків: Право, 2019.
3. Маслоу А. Мотивація та особистість. – Київ: Видавництво "Основи", 2018.
4. Ільїн Є.П. Диференційна психофізіологія чоловіка та жінки. – Санкт-Петербург: Пітер, 2017.

5. Криволапчук В.О., Барко В.І. Мотивація та задоволеність професією у військових та правоохоронців. – Львів: ЛНУ, 2021.
6. Мельник Т.М., Кобилянська Л.В. Гендерні особливості професійної мотивації у ЗСУ. – Київ: Видавництво "Ліра", 2022.
7. Романова В.В. Плинність кадрів у правоохоронних органах: причини та шляхи вирішення. – Одеса: Астропринт, 2020.
8. Синявська О.Ю. Соціальний захист військовослужбовців: гендерний аспект. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2021.
9. Цвєтков О.В. Інновації в освіті військових та правоохоронців. – Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2022.
10. Шевченко Л.О., Романчук Т.С. Психологічна підготовка військових у сучасних умовах. – Київ: Видавництво "Освіта України", 2023.
11. Ярська-Смірнова Є.Р. Жінки у ЗСУ: гендерний аспект військової служби. – Київ: Інститут гендерних досліджень, 2022.

ЖІНКИ В НАУЦІ: РОЛЬ, ВИКЛИКИ ТА ВНЕСОК В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Наука завжди відігравала ключову роль у розвитку суспільства, а участь жінок у ній сприяла розширенню можливостей, появі нових ідей та інноваційних рішень. Сьогодні, в умовах воєнного стану, внесок жінок у науку стає ще більш вагомим. В той час, як багато чоловіків хоробро захищають нашу країну, жінки беруть на себе відповідальність не лише в тилу, але й у науковій діяльності.

Попри всі труднощі війни, жінки не лише виховують дітей і підтримують своїх близьких, але й активно освоюють нові професії, працюють у сфері медицини, оборонних технологій, ІТ, кібербезпеки та освіти. Їхній внесок у збереження наукового потенціалу України безцінний.

Чи замислювалися ви, шановне панство, з якими труднощами стикається жінка, яка займається наукою в умовах війни?

Жінки в науці завжди мали виклики на своєму професійному шляху, проте війна додала нові перешкоди.

Поєднання наукової кар'єри та сімейних обов'язків – це завжди було випробуванням для жінок у будь-які часи, а війна зробила цей баланс ще складнішим. Щоденні турботи про родину, забезпечення безпеки дітей, побутові труднощі та емоційне навантаження – усе це вимагає надзвичайної витривалості. Нам доводиться шукати рівновагу між написанням наукових статей, викладанням, дослідженнями та вихованням дітей.

Через війну багато університетів та наукових установ були зруйновані або переміщені. Це значно ускладнило доступ до закладів освіти, спеціалізованих лабораторій, необхідного обладнання. Багато дослідниць змушені працювати в екстремальних умовах або навіть дистанційно без належної інфраструктури.

Постійна тривожність, очікування повітряних тривог, переживання за рідних, невизначеність майбутнього – усе це негативно впливає на концентрацію, продуктивність і мотивацію. В умовах війни емоційне виснаження стає ще одним серйозним викликом для жінок у науці.

Попри досягнення рівноправності, жінки й досі стикаються з упередженнями щодо своєї компетентності та лідерських якостей. Їхній внесок може недооцінюватися, а кар'єрне зростання

– бути складнішим, ніж у чоловіків. За статистикою, чоловіки частіше отримують підвищення та мають вищу зарплату, навіть перебуваючи на тих самих посадах, що й жінки.

Проте, попри всі труднощі, українські жінки не здаються – ні на полі бою, ні в наукових лабораторіях, ні в освітніх аудиторіях.

Як викладач університету, я безпосередньо відчула на собі всі виклики, які принесла війна. Втрата стабільності, психологічний тиск, необхідність пристосовуватися до нових умов – усе це стало реальністю не лише для мене, а й для моїх колег та студентів.

Окрім викладацької діяльності, я також виховую шестирічного сина. Це подвійне навантаження – бути одночасно науковицею, викладачкою, мамою та психологом для своєї дитини. Однак саме ця ситуація мотивує мене працювати ще більше, бо я знаю, що освіта й наука – це ключ до майбутнього нашої країни.

Наша сила – у знаннях.

Незважаючи на всі виклики війни, ми не перестали навчатися, досліджувати, розвиватися та ділитися знаннями. Ми знаходимо нові підходи до викладання, адаптуємо наукові процеси до реалій воєнного часу, підтримуємо студентів і колег. Ми продовжуємо повсякденне життя навіть під звуки тривоги, цінуємо кожену можливість працювати та знаходимо радість у простих речах.

Нехай наша витривалість, жага до знань і прагнення до розвитку надихають інших! Бажаю всім нам сил, натхнення та віри в перемогу. Разом ми здатні подолати будь-які труднощі та відбудувати світле майбутнє!

Секція 1: Гендерна рівність у сфері освіти та науки

Пирлик М.В., студент 1 курсу 2 групи ІПБ спеціальності 081 «Право»

Одеський державний університет внутрішніх справ

Пядишев В.Г., професор кафедри кримінального аналізу

та інформаційних технологій, д.ю.н., професор,

Одеський державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА НАУКИ

По-перше, визначимося з основними поняттями.

Гендерна рівність – це рівні умови для самореалізації жінок/чоловіків з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та потреб щодо самореалізації незважаючи на гендерні стереотипи і традиційне уявлення про їхні ролі у суспільстві [1; 6].

Гендер – це закріплені у соціумі поведінка, ролі, діяльність, а також характерні ознаки, ті, що суспільство вважає належними для чоловіків та жінок [1; 7].

У 2023 році Кабінетом Міністрів України було схвалено розпорядження № 1163-р. У ньому визначено Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року.

У зазначеній Стратегії визначено «базові принципи, цільові групи, стратегічні цілі та завдання щодо реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти» [3; 2].

Реалізація зазначеної Стратегії орієнтована насамперед на таку низку цільових груп: здобувачі і здобувачки освіти – вихованці/вихованки, учні/учениці, студенти/студентки, курсанти/курсантки, слухачі/слухачки, стажисти/стажистки, аспірантки/аспіранти (ад'юнкти/ад'юнтки), інші особи, котрі здобувають освіту за будь-якою формою та видом її здобуття; педагогічний, управлінський і науково-педагогічний персонал у галузі освіти, який забезпечує якість та ефективність її функціонування, від ідеалів, уявлень, оцінок, поглядів, та переконань яких значно залежить світогляд майбутніх фахівців;

Звичайно входження до європейського співтовариства вимагає від усіх соціальних інституцій значної перебудови на нових, демократичних принципах, що є вільними від усіх форм дискримінації, зокрема за ознакою гендеру. У цьому полягає політика держав, що є членами Європейського Союзу та одним з головних засобів демократизації суспільства проголосили політику гендерного мейнстрімінгу як системну стратегію щодо створення рівних можливостей для чоловіків і жінок, подолання асиметрії у забезпеченні прав та можливостей чоловіків і жінок,

а також дискримінації за ознакою статі в усіх сферах суспільного життя. Через це у сенсі європейського орієнтування розвитку суспільства України впровадження принципів забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок у сфері освіти набуває особливої значущості.

Проблема забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок у сфері освіти розглядається світовим товариством у контексті прав людини. Для розвитку держави, суспільства, особистості вирішальне значення має освіта. Так визнають міжнародні організації [3; 2].

У нашій державі Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” визначає здійснення державної політики, а також просвітницької діяльності стосовно забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок. Ця політика і просвітницька діяльність спрямовані на: недопущення дискримінації через ознаку статі; утвердження гендерної рівності; протидію та запобігання насильства за ознакою статі, у тому числі стосовно всіх проявів насильства над жінками; забезпечення рівної участі чоловіків і жінок протягом прийняття суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей чоловіків і жінок стосовно поєднання сімейних та професійних обов’язків; виховання і пропаганду культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у сфері освіти серед населення України; захист суспільства від інформації, що пропагує дискримінацію за статтю [3 ;3].

Україна досягла впевненого прогресу у галузі досягнення гендерної рівності та розширення можливостей і прав жінок. При оцінці системи гендерного законодавства України важливо відмітити конституційне закріплення принципу рівності статей. Вважається, що законодавство України може бути визначене як збалансоване у гендерному контексті. При цьому досвід довів, що проблему не вирішити найближчим часом лише законодавчими заходами. Потрібна повна зміна існуючого становища. І вона можлива, але тільки за умови розвитку науково-дослідницької роботи щодо розробки механізмів адаптації міжнародних стандартів щодо забезпечення гендерної рівності – до національних традицій та особливостей України та утвердження ідеї гендерної рівності в якості складової прав людини, а не просто окремого інституту, що стосується саме сім’ї, дітей та молоді. Доки ідею гендерної рівності не втілено у свідомість всієї спільноти, всі кроки щодо її встановлення будуть за суттю тимчасовими кампаніями та формальними реакціями на вимоги міжнародних організацій [2; 158].

Нав’язана Україні війна довела, щоб вистояти та здійснити подальшу повоєнну відбудову й розвиток України в усіх сферах життя потрібна однакова залученість як чоловіків, так і жінок [5; 1].

Тож без сумніву можна сказати, що гендерна рівність є, по-перше, фундаментальним правом та, по-друге, необхідною умовою для досягнення цілей зростання, соціальної єдності та

демократії. Досягнення гендерної рівності є запорукою європейського демократичного майбутнього України, ґрунтованого на дотриманні рівності прав жінок та чоловіків у сфері науки і освіти України [4; 9].

Література

1. Аналітичний звіт за результатами дослідження «Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти в дії: гендерні компетенції у педагогічних працівників і працівниць закладів загальної середньої освіти». ГО «Ла Страда - Україна», організація «Хліб для світу». Грудень 2024. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/12/18/prezentatsiya-doslidzh-lsu-18-12-2024.pdf> (дата звернення: 20.04.2025).
2. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. *Центр Разумкова*. 2016. URL: <https://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf> (дата звернення: 20.04.2025).
3. Кабінет Міністрів України, Розпорядження від 20 грудня 2022 року, №1163-р «Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації». Сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1163-2022-%D1%80> (дата звернення: 20.04.2025).
4. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти 2030 року, *Міністерство освіти та науки України*. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2023/03/16/Strateh.vprovadzh.hendern.rivn.u.sferi.osvity.do.2030.rok.u.16.03.2023.pdf> (дата звернення: 20.04.2025).
5. Уряд ухвалив Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. *Служба Віце-прем'єр-міністра України*. 20 грудня 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-stratehiu-vprovadzhennia-hendernoi-rivnosti-u-sferi-osvity-do-2030-roku> (дата звернення: 20.04.2025).

ФЕМІНІТИВИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ТЕНДЕЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСІ

Продовж останніх десятиліть питання гендерної рівності активно обговорюється в різних суспільних сферах, зокрема в мові як основному засобі комунікації. Особливої уваги в цьому контексті набуває використання фемінітивів – лексичних одиниць, що позначають жінок за професією, соціальним статусом чи родом занять. У сучасній англійській мові спостерігається виразна тенденція до впровадження гендерно інклюзивної лексики, що супроводжується як появою нових фемінітивів, так і переосмисленням вживання традиційних назв професій.

Особливої ваги це питання набуває в освітньому дискурсі, який формує світогляд молодого покоління та визначає мовні норми академічного середовища. Університети та освітні установи дедалі частіше використовують гендерно чутливу лексику у внутрішній та зовнішній комунікації, що вимагає наукового аналізу як лінгвістичних, так і соціокультурних аспектів застосування фемінітивів. Таким чином, дослідження сучасних тенденцій функціонування фемінітивів в англійській мові та особливостей їх використання в академічному контексті є актуальним і своєчасним.

Метою дослідження є виявлення основних тенденцій розвитку та функціонування фемінітивів у сучасній англійській мові, а також аналіз їх використання в освітньому дискурсі.

Сучасна англійська мова демонструє активний перехід до гендерно інклюзивної лексики, що зумовлено як соціальними трансформаціями, так і нормативними зрушеннями у мовній політиці академічних інституцій. Використання фемінітивів у навчальному дискурсі є не лише засобом мовного представлення жінок, а й інструментом формування рівноправного освітнього середовища.

Протягом останніх десятиліть англійська мова активно реагує на зміни в соціокультурній парадигмі, зокрема у сфері гендерної рівності. Одним із виразних виявів цих трансформацій є поява та поширення фемінітивів, які дедалі частіше вживаються як альтернатива маскулінативам або у формі нейтральних замінників. У сфері освіти ці зміни виявляються особливо помітно, оскільки освітній дискурс як репрезентативне середовище академічної комунікації швидко відображає лінгвістичні та соціальні новації.

Так, замість традиційних професійних назв на зразок *headmaster, chairman, spokesman*, які мають виразне чоловіче маркування, сучасна практика пропонує нейтральніші або інклюзивніші форми – *school principal, chairperson, spokesperson*. Такі зміни не лише відповідають принципам політичної коректності, а й відображають зростаючу роль жінок у професійній сфері. М. Геллінгер і Х. Буссманн наголошують, що англійська мова демонструє «поступовий, але чітко окреслений рух у бік лінгвістичної рівноправності», особливо в галузі освіти, де мова виконує функцію формування соціального світогляду [1].

Систематичне вживання фемінітивів в освітніх установах спостерігається як на рівні політики університетів (через внутрішні *style guides*), так і в мовній практиці студентів та викладачів. Наприклад, багато університетів у Великобританії, Канаді та США офіційно рекомендують уникати використання фемінітивів типу *authoress, poetess*, вважаючи їх застарілими або дискримінаційними. Натомість пропонується використовувати нейтральні форми, що ґрунтуються на фаховій компетенції, а не на гендері, як-от: *lecturer, faculty member, academic* [3].

С. Щесни та її колеги у своєму експериментальному дослідженні вказують, що використання фемінітивів та гендерно справедливої мови значною мірою знижує рівень несвідомого стереотипізування в академічному середовищі. Зокрема, респонденти, які читали оголошення про вакансії з фемінітивами або нейтральними формами (на відміну від маскулінативів), більшою мірою сприймали позицію як відкриту для всіх, незалежно від статі [4]. Це демонструє, що лінгвістичний вибір має реальний вплив на сприйняття рівності у професійній сфері.

Крім того, фемінітиви у мовленні викладачів та в академічних текстах мають вплив на студентське сприйняття авторитету. Т. Таннен, аналізуючи дискурсивну взаємодію в аудиторіях, доводить, що використання інклюзивної мови сприяє демократизації спілкування та підвищенню довіри між учасниками освітнього процесу [5]. Така мова більше відповідає сучасним педагогічним принципам партнерства та рівності.

Дж. Голмс, у свою чергу, розглядає вживання фемінітивів як прояв ширших соціолінгвістичних тенденцій, що відображаються в академічному стилі. Вона зазначає: «мова, яку ми використовуємо для позначення професій та ролей, є індикатором соціальних структур, які ми або підтримуємо, або кидаємо їм виклик» [2]. У цьому сенсі фемінітиви в англійській мові виконують не лише денотативну, а й ідеологічну функцію.

Функціонування фемінітивів в освітньому дискурсі англійської мови є не лише лінгвістичним, а й соціокультурним феноменом. Воно віддзеркалює сучасну потребу в

репрезентації гендерної рівності, формує інклюзивний освітній простір і впливає на академічну комунікацію як у письмовій, так і в усній формах.

Фемінітиви, як мовні одиниці, що позначають осіб жіночої статі за професією, соціальною роллю або статусом, демонструють значну варіативність у структурному та семантичному аспектах. У сучасній англійській мові спостерігається перехід від традиційно маркованих форм до нейтральних або інклюзивних варіантів, особливо у сферах, де важливими є принципи політичної коректності, інклюзії та гендерної рівності, як-от освіта.

Історично англійська мова утворювала фемінітиви за допомогою морфем, зокрема суфіксів **-ess**, **-ette**, **-trix**, які позначають жіночу стать:

- *actress, waitress, hostess, poetess, suffragette, executrix.*

Такі лексеми структурно є похідними від чоловічої форми і реалізують граматичну категорію роду на словотвірному рівні. Однак сучасна лінгвістика наголошує, що ці форми втратили свою нейтральність та набули оцінної конотації або вважаються застарілими. Дослідниця Дж. Голмс підкреслює, що форми на кшталт *authoress* або *poetess* «викликають у реципієнта образ непрофесійності, сентименталізму або зниженої значущості порівняно з немаркованою чоловічою формою» [2].

Крім того, в освітньому дискурсі подібні слова вважаються неприйнятними, оскільки порушують баланс рівного представлення та часто несуть відтінок патерналістського ставлення.

Ще одним типом фемінітивів є аналітичні словосполучення, що включають іменники з лексемами *female*, *woman*, *lady*:

- *female scholar, woman leader, lady professor.*

Ці форми, хоча й граматично прозорі, часто піддаються критиці через те, що зайве акцентують увагу на статі суб'єкта, навіть тоді, коли вона не є релевантною для комунікативної ситуації. Як зазначає А. Пауелс, «лексичне маркування за статтю в таких випадках відволікає від професійної кваліфікації особи та підтримує бінарну опозицію, притаманну патріархальній мовній моделі» [3]. У наукових і академічних текстах такі форми використовуються дедалі рідше й замінюються нейтральними номінаціями.

Найбільш поширеним та соціально схвалюваним типом є гендерно нейтральні лексеми, які не мають морфологічної маркованості за статтю:

- *lecturer, student, academic, chairperson, representative, engineer, faculty member.*

Ці лексеми функціонують як універсальні позначення професій та ролей, що застосовуються як до жінок, так і до чоловіків. Їх використання є не лише лінгвістичним вибором, а й частиною політики рівного представлення в освітньому середовищі. Більшість провідних

університетів США, Великобританії та Канади мають офіційні настанови з мови інклюзії, які забороняють або не рекомендують використання форм на зразок *chairman* чи *stewardess*, натомість заохочуючи вживання *chair*, *flight attendant*, *staff member* [1].

Граматично ці форми позбавлені категорії роду, що робить їх функціонально універсальними в текстах різних жанрів, зокрема академічних. Як наголошує С. Щесни, «використання нейтральних номінацій у текстах вакансій і навчальних програмах створює більш інклюзивне середовище та сприяє зменшенню гендерних асиметрій у сприйнятті професійної ролі» [4].

Останнім часом дедалі більше поширюються фразеологічні або описові структури, які виконують функцію фемінітивів, але не містять маркерів статі:

- *person of science, early-career researcher, instructional lead.*

Такі лексеми є результатом прагнення до мовної децентралізації гендеру. Т. Таннен у своїх працях зазначає, що формулювання на кшталт *academic professional* або *teaching fellow* замінюють потенційно гендеровані форми, не порушуючи денотативного значення, що особливо цінно в академічному спілкуванні [5].

Загалом, фемінітиви в англійській мові демонструють складну динаміку: від морфологічно маркованих до граматично нейтральних форм. Сучасна освітня лінгвістика надає перевагу нейтральним або інклюзивним моделям номінації, які відповідають принципам академічної рівності, знижують дискримінаційний потенціал і створюють мову, відкриту до представників усіх гендерів. Такий перехід, як свідчать численні дослідження, є не лише ознакою мовної модернізації, а й маркером ширших соціокультурних змін у сучасному суспільстві.

Література

1. Hellinger M., Bussmann H. *Gender across Languages: The Linguistic Representation of Women and Men*. Vol. 1. Amsterdam : John Benjamins Publishing, 2001. 368 p. DOI: <https://doi.org/10.1075/impact.9>
2. Holmes J. *An Introduction to Sociolinguistics*. 5th ed. London : Routledge, 2022. 348 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003181672>
3. Pauwels A. Linguistic Sexism and Feminist Linguistic Activism // Holmes J., Meyerhoff M. (Eds.). *The Handbook of Language and Gender*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003. P. 550–570. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470756942.ch11>

4. Sczesny S., Formanowicz M., Moser F. Can gender-fair language reduce gender stereotyping and discrimination? // *Frontiers in Psychology*. 2016. Vol. 7. P. 25. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00025>
5. Tannen D. *Gender and Conversational Interaction*. Oxford : Oxford University Press, 1993. 240 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195080186.001.0001>

ВНЕСОК ЖІНОК У НАУКУ У ВОЄННИЙ ЧАС В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Протягом століть жінки долали перепони на шляху до наукових відкриттів, часто залишаючись у тіні інституцій, що сумнівалися в їхній спроможності. XIX і XX століття в Німеччині та Франції яскраво ілюструють цю боротьбу – епоху, коли жінки прагнули проникнути в лабораторії, університети та інтелектуальні кола, які сприймали їх радше як виняток, ніж як першопрохідців. Однак серед війн, соціальних потрясінь та змін у суспільному сприйнятті вони прокладали собі шлях до знань, залишаючи спадщину, що сформувала сучасну науку. Що якби історія була прихильнішою? Що якби цим жінкам не довелося боротися за визнання, їм не відмовляли в ресурсах і їхні відкриття не приписували чоловікам? Розглянемо історії трьох видатних жінок – Софі Жермен, Клари Immerwaar та Маргеріт Перей, чії досягнення, хоч і часто залишалися в тіні, продовжують відлунювати крізь століття.

У XIX столітті Франція та Німеччина прокладали нові наукові горизонти, але двері інституцій залишалися закритими для жінок. Софі Жермен, самоучка-математик із Франції, протистояла суспільним нормам винятково завдяки своєму розуму. Позбавлена можливості здобути офіційну освіту, вона писала під чоловічим псевдонімом видатним математикам того часу, зокрема Карлу Фрідріху Гаусу. Її роботи з теорії чисел і пружності стали фундаментальними для фізики. У XIX столітті лише 1% опублікованих математичних праць належав жінкам – це свідчення масштабного виключення. Можна лише здогадуватися, скільки талантів було втрачено через те, що жінкам не дозволяли підписувати власні відкриття. Якби Жермен мала змогу викладати в Політехнічній школі, а не подавати роботи потайки, чи змінилася б історія математичної фізики?

На початку XX століття, коли світ прямував до війни, наука все більше пов'язувалася з військовими розробками. Клара Immerwaar, перша жінка в Німеччині, яка здобула докторський ступінь з хімії, опинилася на межі між наукою та етикою. Поки її чоловік, Фріц Габер, розробляв хімічну зброю для Німеччини під час Першої світової війни, Клара засуджувала його дії як зраду людського прогресу. Її протест не знайшов підтримки, і, зрештою, вона наклала на себе руки у відчай – її смерть стала символом замовчування жінок у науці не лише в академічному середовищі, а й у моральному дискурсі. Сьогодні жінки становлять менше 20% робочої сили у військових

наукових дослідженнях – сфері, яка все ще залишається чоловічою домінантою. Якби такі голоси, як її, були почуті, чи міг би військовий науковий прогрес піти іншим шляхом? Це питання залишається актуальним і нині: вчені у сферах біотехнологій, штучного інтелекту та ядерних досліджень продовжують стикатися з етичними дилемами, де межа між прогресом і знищенням залишається тонкою.

Війна обмежувала одних, але відкривала можливості для інших. Коли чоловіки вирушили на фронт під час Другої світової війни, французькі жінки отримали нагоду працювати в лабораторіях, займаючи вакантні місця. Маргеріт Перей, асистентка Марії Кюрі, відкрила францій – елемент, що відіграв важливу роль у ядерних дослідженнях. Проте, незважаючи на її видатний внесок, лише у 1962 році – десятиліття після її відкриття – вона стала першою жінкою, обраною до Французької академії наук. Навіть сьогодні лише 13% її членів – жінки. Чи склалася б її кар'єра інакше, якби наукові установи раніше прийняли гендерну рівність?

Війни тимчасово відкрили жінкам двері в науку, але часто ці можливості були радше поступками, ніж справжніми зрушеннями. Після завершення воєн жінок знову відправляли назад у домашні ролі, а їхні внески стирали або применшували в історичних записях. Ця тенденція залишається помітною і сьогодні. Під час пандемії COVID-19 жінки-науковці відіграли ключову роль у дослідженнях, однак дослідження показують, що наукові статті, написані жінками, цитували на 23% рідше, ніж аналогічні роботи їхніх колег-чоловіків. Чи ми справді рухаємося вперед, чи все ще живемо в тіні минулого?

Протягом XX століття соціальні та політичні рухи поступово руйнували бар'єри, що заважали жінкам. Освітні реформи у Франції, започатковані такими фігурами, як Сімона Вейль, дозволили більшій кількості жінок вступати в наукові сфери, тоді як у післявоєнній Німеччині відбудова наукових установ супроводжувалася повільним, але стійким зростанням участі жінок у науці. Однак ці зміни не були ані швидкими, ані легкими. Якби світ визнав гендерну рівність у науці на століття раніше, чи змогли б ми швидше досягти проривів у медицині, освоєнні космосу чи кліматичних дослідженнях?

Озираючись назад, ми бачимо, що виключення жінок із наукового простору було не просто несправедливістю – це була втрата величезного потенціалу. Жермен, Іммерваар і Перей, як і багато інших, залишили слід у наукових відкриттях, незважаючи на перешкоди. Їхня наполегливість перегукується з викликами, які досі постають перед сучасними жінками-науковцями – нерівність у фінансуванні досліджень, відсутність визнання та недостатня представленість у керівних ролях.

Історія вчить нас, що прогрес не є даністю – за нього треба боротися, захищати та закріплювати в інституціях. Якщо ми справді хочемо вшанувати спадщину цих жінок,

недостатньо лише визнавати їхні труднощі. Ми повинні зробити наукові відкриття надбанням усіх, а не лише тих, кому історія була поблажливою.

Використані джерела:

1. Schiebinger, L. (1999). *Has Feminism Changed Science?* Harvard University Press.
2. Oreskes, N. (2021). *Why Trust Science?* Princeton University Press.
3. Rossiter, M. W. (1982). *Women Scientists in America: Struggles and Strategies to 1940*. Johns Hopkins University Press.
4. "Women and the Nobel Prize: Underrepresentation in Science." (2021). *Nature Journal*, 591(7851), 10-12.
5. European Research Council (2022). *Gender Balance in Science & Innovation: Progress Report*.
6. France's Academy of Sciences Membership Statistics (2023).
7. UNESCO (2021). *Women in Science: A Global Report on Gender Disparities*.
8. Royal Society of Chemistry (2020). *Gender Bias in Scientific Citations: A Meta-Analysis*.

Секція 1: *Гендерна рівність у сфері освіти та науки.*

Самойлова Ю.І., кандидат педагогічних наук, доцент
Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ОСВІТИ

Гендерна рівність у секторі безпеки та оборони є важливим аспектом демократичного розвитку держави та забезпечення її ефективності в сучасних викликах. В умовах глобальних трансформацій, зокрема повномасштабної війни в Україні, питання рівних прав і можливостей жінок та чоловіків набуває особливої актуальності. Жінки відіграють дедалі важливішу роль у військовій сфері, правоохоронних органах, волонтерських ініціативах та кризовому управлінні.

Попри значний прогрес у питаннях гендерної рівності, існують виклики, пов'язані зі стереотипами, нерівними можливостями кар'єрного зростання та недостатньою інтеграцією гендерної політики в систему професійного розвитку. Освіта та професійна підготовка є основою для досягнення рівноправності між жінками та чоловіками у військовій та правоохоронній сферах. Використання міжнародного досвіду допоможе Україні адаптувати найкращі практики щодо гендерної рівності в освіті, підвищенні кваліфікації та просуванні по службі, що сприятиме підвищенню боєздатності та професіоналізації сектору безпеки та оборони.

Питання гендерної рівності у сфері безпеки та оборони відображається у низці міжнародних стандартів та політиці різних зарубіжних країн. Організація Об'єднаних Націй (ООН), НАТО та Європейський Союз (ЄС) активно підтримують ідею гендерної рівності у сфері безпеки.

Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» підкреслює важливість залучення жінок до процесів миротворення та безпеки, включаючи освітні ініціативи для підготовки кваліфікованих фахівців. Освіта є фундаментальним інструментом для реалізації положень резолюції 1325, оскільки забезпечує жінкам і чоловікам рівний доступ до знань, професійного розвитку та кар'єрних можливостей. Військові академії, поліцейні навчальні заклади та інші освітні установи сектору безпеки повинні бути відкритими для всіх, незалежно від статі, та пропонувати рівні умови навчання [1, с. 106].

В Україні впроваджується Національний план дій щодо виконання Резолюції 1325, що передбачає посилення ролі жінок у секторі безпеки та оборони, у тому числі через розширення їхніх можливостей у військовій освіті. Військові академії та інші освітні установи зі

специфічними умовами навчання приймають жінок на рівних умовах із чоловіками, однак залишається потреба в подальшій адаптації навчальних програм, зокрема введенні курсів з гендерної рівності та лідерства [2, с. 101].

НАТО визнає, що якісна освіта з урахуванням гендерного аспекту є ключем до розширення прав і можливостей жінок у військовій сфері, що позитивно впливає на боєздатність армії та міжнародну безпеку. НАТО впроваджує гендерно чутливі підходи в освітній процес у військових академіях та навчальних центрах, серед яких: включення курсів із гендерної рівності та прав жінок до програм військових навчальних закладів; підготовка військовослужбовців до роботи у змішаних підрозділах з урахуванням гендерної різноманітності; освітні ініціативи для лідерів та командирів щодо важливості гендерної рівності в оборонному секторі. НАТО підтримує навчальні проєкти, які допомагають інтегрувати гендерну політику в сектор безпеки, зокрема НАТО Defence Education Enhancement Programme (DEEP) – програма розвитку оборонної освіти, що включає гендерні аспекти; жіноча ініціатива в секторі оборони (WPS Initiative), що спрямована на посилення ролі жінок у збройних силах країн-членів та партнерів НАТО тощо [1, с. 108].

Україна активно співпрацює з НАТО щодо інтеграції гендерної рівності в оборонну освіту. У рамках Національного плану дій з виконання Резолюції 1325 впроваджуються гендерні тренінги для військових і правоохоронців за підтримки НАТО; партнерство з програмою DEEP для оновлення навчальних програм військових академій України; участь українських представниць у міжнародних курсах НАТО з гендерної рівності у сфері безпеки.

ЄС підтримує створення інклюзивних освітніх програм у військових академіях та поліцейських навчальних закладах, що передбачають рівний доступ для жінок і чоловіків до навчання, підготовки та подальшої служби. Військові та поліцейські академії країн ЄС впроваджують спеціальні курси з гендерної рівності, миротворчої діяльності та запобігання сексуальному насильству у збройних конфліктах, наприклад у Швеції, Німеччині та Франції військові академії включають у програми підготовки офіцерів модулі про роль жінок у миротворчих місіях, а також про дотримання Резолюції 1325 ООН. ЄС підтримує політику усунення бар'єрів для жінок у просуванні по службі у збройних силах та правоохоронних органах, забезпечуючи рівні умови для отримання військових звань і посад. Так, у Нідерландах та Іспанії діють програми менторства для жінок-військовослужбовців, які допомагають їм будувати кар'єру в секторі оборони.

З 2022 року ЄС активно співпрацює з Україною щодо впровадження гендерно-чутливої політики в секторі безпеки та оборони, надаючи підтримку у сфері освіти та професійної підготовки. Прикладом такої співпраці є програми EUAM Ukraine (Європейська консультативна

місія), що включають тренінги та освітні ініціативи з гендерної рівності для силових структур України.

Міжнародний досвід свідчить про те, що гендерна рівність у секторі безпеки та оборони можлива завдяки комплексним освітнім програмам, які враховують потреби та особливості різних соціальних груп. Україна, орієнтуючись на євроатлантичну інтеграцію, має змогу перейняти найкращі практики для створення інклюзивної та ефективної системи освіти сектору безпеки та оборони, що сприятиме зміцненню національної безпеки країни.

Література:

1. Дрозд О. Гендерна рівність у сфері безпеки й оборони: міжнародний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 105-110.
2. Тінін Д. Шляхи удосконалення рівня підготовки кадрів сил безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*. 2022. С. 101–103. <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.027>.

РОЛЬ ЖІНОК У НАУЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Жінки завжди відігравали важливу роль у науці, проте під час війни їхня діяльність набуває ще більшого значення. В умовах воєнного стану в Україні вони стикаються з численними викликами, проте продовжують наукові дослідження, забезпечують технічний та медичний прогрес і сприяють відновленню країни. Незважаючи на труднощі, вони демонструють надзвичайну стійкість, креативність та винахідливість, що дозволяє науці в Україні розвиватися навіть у кризових умовах.

Воєнний стан спричинив значні перешкоди для наукової діяльності. Одним із ключових викликів стала фізична небезпека, адже лабораторії та наукові установи часто розташовані в зонах активних бойових дій. Друга проблема — брак ресурсів: багато досліджень припинилися через обмежене фінансування та неможливість доступу до необхідного обладнання. Третій виклик — вимушена міграція. Чимало жінок-науковиць змушені були покинути свої лабораторії та шукати можливості для продовження роботи за кордоном або в інших містах України.

Попри всі труднощі, українські жінки-науковиці продовжують активно працювати над розвитком медицини, військових технологій, гуманітарних досліджень і кібербезпеки. Наприклад, в медицині вони займаються створенням нових протезів для поранених, розробкою методів психологічної реабілітації та покращенням систем екстреної медичної допомоги. У сфері кібербезпеки жінки допомагають захищати інформаційні ресурси країни, виявляючи та попереджаючи ворожі кібератаки.

У наукових гуманітарних дослідженнях жінки аналізують наслідки війни для соціального середовища, досліджують вплив війни на психічне здоров'я населення та працюють над програмами підтримки переселенців. Їхні розробки є основою для майбутньої реабілітації та інтеграції постраждалих у суспільство.

Воєнні умови змусили жінок-науковиць шукати нові шляхи для продовження роботи. Використання віддалених лабораторій, міжнародних грантів та співпраця з науковими центрами за кордоном стали важливими інструментами для підтримки наукової діяльності. Деякі дослідниці адаптували свої методи, використовуючи цифрові технології для проведення досліджень та викладання студентам.

Жінки-науковиці в Україні продовжують боротьбу не лише на фронті знань, а й за майбутнє нації. Вони знаходять способи працювати, навіть коли навколо вибухають снаряди, і роблять все можливе, щоб підтримати науковий прогрес. Їхня стійкість, розум та адаптивність є ключем до відновлення України після війни.

РОЛЬ ТА ВНЕСОК ЖІНОК В НАУЦІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

На мою думку, зараз як ніколи стає очевидним, наскільки вагому роль відіграє наука під час воєнного конфлікту. З одного боку, наукові розробки рятують життя та допомагають захищати країну, а з іншого — сприяють збереженню та поширенню потрібних знань, без яких важко розраховувати на швидке відновлення після закінчення бойових дій. Проте жінки-науковиці, які прагнуть продовжувати свою роботу за таких обставин, часто зіштовхуються з додатковими складнощами. Тут і недостатнє фінансування, і зруйнована дослідницька інфраструктура, і сильний психологічний тиск через постійні обстріли чи загрозу обстрілів. Попри все це, вони не здаються й беруть участь у розвитку медичних, технологічних, соціальних та багатьох інших сфер.

Якщо згадати минуле, то жінкам уже не раз доводилося виборювати право здобувати освіту, працювати в лабораторіях та бути визнаними на рівні з чоловіками. Приміром, у період Другої світової війни багато жінок замінювали чоловіків-науковців у науково-дослідних установах, але згодом їхні внески часто лишалися «за кадром». Сьогодні ситуація іноді повторюється: дослідниці роблять великі відкриття та пропонують рішення, необхідні під час війни, та через нестачу уваги чи ресурсів їхні досягнення можуть залишитись майже непоміченими.

Тим не менше, ми бачимо, як сучасні жінки-науковиці не лише не покидають свою діяльність, а й активно беруться за нові проекти. Дехто працює над виготовленням високотехнологічних протезів і методиками реабілітації поранених, інші розробляють системи кіберзахисту, зважаючи на постійні інформаційні загрози. Є також психологи та соціологи, що досліджують наслідки військових дій для психічного здоров'я людей і пропонують методи подолання стресу та посттравматичних розладів. Усі ці наукові напрями вкрай необхідні для порятунку життів і підтримки суспільства у важкі часи. Проте спеціалістки неодноразово стикаються зі стереотипами про «нежіночі професії» й не завжди отримують потрібні кошти та матеріальну базу для досліджень.

Щоб ситуація змінилася, варто запроваджувати державні та міжнародні гранти, орієнтовані спеціально на підтримку жінок у науці, особливо під час воєнних дій. Такі програми могли б надавати доступ до сучасного обладнання, організовувати стажування та наукові обміни з іншими

країнами. Крім того, надзвичайно важливо позбуватися гендерних упереджень, оскільки результат у науці залежить передусім від професійності й компетентності.

Прикладом жінки-науковиці, яка не припиняє свою діяльність навіть за складних обставин, є Олена Паренюк. Вона працює в Інституті проблем безпеки атомних електростанцій НАН України й уже багато років досліджує вплив радіації на екосистеми у Чорнобильській зоні. Також вона вивчає наслідки аварії у Фукусімі, порівнюючи, як різні природні середовища реагують на підвищений рівень радіації. Зараз її робота набула ще більшої важливості, оскільки в умовах бойових дій загроза ядерних інцидентів зростає, зокрема через окупацію Запорізької АЕС. Попри небезпеки, Олена продовжує виступати на міжнародних конференціях, публікувати результати досліджень і ділитися знаннями зі студентами й колегами з усього світу.

Такий приклад надихає й підкреслює, що за належної підтримки жінки-науковиці можуть досягти надзвичайно важливих результатів, які рятують життя людей і допомагають спільноті пережити важкі часи. Якщо суспільство усвідомить цінність їхньої роботи і створить механізми, які б усували бар'єри у фінансуванні, наданні обладнання та руйнуванні стереотипів, ми зможемо максимально розкрити їхній потенціал. Адже саме в такі моменти, коли країна стикнулася з воєнною агресією, знання й компетенція стають силою, що підтримує державу та веде її до відновлення і подальшого розвитку.

Використані джерела:

1. Міністерство освіти і науки України. (2023). Стан наукових досліджень в Україні: Річний звіт. Київ: Міністерство освіти і науки України.
2. The Global Gender Gap Report. (2023). World Economic Forum.
3. Науковиці. (2023). Епізод про Олену Паренюк. Документальний проєкт.
https://www.youtube.com/watch?v=g_mBMebyZSY

Секція 2: *Гендер і право: правові аспекти гендерної рівності*

Березовенко Л.С., помічник ректора з гендерної політики

Одеський державний університет внутрішніх справ

Тунтула О.С., кандидат юридичних наук, доцент, прокурор

Миколаївська спеціалізована прокуратура

в оборонній сфері Південного регіону

**ГЕНДЕРПРАВОПОРУШЕННЯ :
ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ І ВИДОВОГО ПОДІЛУ**

Необхідність в розробці О.С. Тунтулою гендерної парадигми [6; 7, с. 136-151; 8, с. 4-19; та ін.], до чого долучилася й Л.С. Березовенко [1, с. 155-156; 2, с. 103-104; 3, с. 163-165; та ін.], виникла у зв'язку із ухваленням Комітетом міністрів Ради Європи до абз. 1 Керівних принципів щодо запобігання та боротьби з сексизмом : заходів щодо реалізації Рекомендацій «Запобігання та боротьба з сексизмом» такого поняття сексизму [4], яке фактично змішало між собою всі правопорушення, побудовані на статевих ознаках – як ті, в основі яких лежить репродуктивний або моделюючий його потяг; так і ті, що побудовані на прояві інших статевих ознак : «будь-який акт, жести, візуальна репрезентація, сказані або написані слова, практика або поведінка, засновані на ідеї, що особа або група осіб є малозначущих через їхню стать; і т.д.; , та які проявляються в публічній або приватній сферах, у мережі або поза нею і скеровані на (або спричиняють) :

- i) порушення власної гідності або прав людини чи групи людей;
- ii) фізичну, сексуальну, психологічну або соціально-економічну шкоду або страждання особи чи групи осіб;
- iii) створення загрозливого, ворожого, принизливого або образливого середовища;
- iv) перешкоджання незалежності або повноцінному здійсненню прав людини з боку особи чи групи осіб;
- v) підтримку та посилення гендерних стереотипів» [4, с. 10; 6, с. 46].

А згідно п. 38 стратегічної цілі 1 Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018- 2023 роки, «гендерні стереотипи – це упереджені соціальні та культурні шаблони чи ідеї, згідно з якими чоловіків та жінок наділяють характеристиками й функціями, що визначаються й обмежуються їхньою статтю. Гендерні стереотипи – серйозна перешкода для досягнення реальної гендерної рівності, вони призводять до дискримінації за ознакою статі. Формування таких стереотипів може

обмежити розвиток природних талантів і здібностей дівчаток та хлопчиків, жінок та чоловіків, їхні наукові та професійні вподобання й досвід, а також можливості у житті загалом» [5, с. 8].

Акцентовано також увагу на тому, що **Загальною метою даної Стратегії** «є досягнення ефективної реалізації політики гендерної рівності та розширення можливостей для жінок і чоловіків у державах-членах Ради Європи шляхом підтримки імплементації наявних документів та зміцнення напрацювань Ради Європи в галузі гендерної рівності під керівництвом Комісії з гендерної рівності (ГЕС). Основну увагу впродовж 2018-2023 років буде зосереджено на шести стратегічних напрямках :

- 1) Запобігання гендерним стереотипам та сексизму й боротьба з такими явищами.
- 2) Запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству.
- 3) Забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя.
- 4) Досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень.
- 5) Захист прав жінок-мігрантів, жінок-біженців та жінок-шукачів притулку.
- 6) Реалізація стратегії досягнення гендерної рівності в усіх політиках та заходах» [5, с. 7].

При цьому також особливо наголошувалося і на тому, що «дискримінація за ознакою статі та/або гендеру є порушенням прав людини і перешкоджає реалізації прав людини та основоположних свобод, як це було визнано Комітетом ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок у його Загальній рекомендації № 28, яка стосується основних обов'язків держав-учасниць відповідно до статті 2 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [4, с. 5].

Власне тому О.С. Тунтула невідкладно розробила і запропонувала як можна ширше впровадити у вітчизняну і закордонну доктринальну, проектну законодавчу, освітянську та іншу прикладну діяльність із подолання всіх без винятку форм і проявів гендерних правопорушень, а Л.С. Березовенко піддала подальшому розвитку, чітко **визначені поняття таких різновиди гендерправапорушень (гендерних правопорушень), як :**

1. **Сексуальні правопорушення :**
 - 1.1. **Ерпесексуальні правопорушення**, в основі яких лежить репродуктивний або моделюючий його потяг [6, с. 46].
 - 1.2. **Нан-ерпесексуальні правопорушення** - інші статеві ознаки [5, с. 49];
 - 1.3. **Полісексуальні правопорушення** – що реально чи ідеально поєднують у собі обидві групи вказаних правопорушень [6, с. 9].

2. Гендерпредикатні діяння - будь-які діяння, вчинені потенційним порушником Гендерної парадигми чи його інтересах іншою особою, які полегшують скоєння чи створюють будь-які інші умови скоєння у майбутньому сексуального правопорушення.

3. Гендервіктимні діяння - будь-яка поведінка потерпілого, яка провокує, полегшує або будь-яким іншим чином сприяє вчиненню того чи іншого кримінального чи іншого гендерправопорушення.

4. Гендерзловживання - будь-які діяння, що йдуть від потенційних потерпілих від кримінальних та інших ерпесексуальних правопорушень, і що виявляється в публічній демонстрації клозмінімізації, почуттів кохання, приналежності або проявів парафілії і будь-які інші діяння, що виходять за усталені моральні принципи [6, с. 8].

При цьому під **клозмінімізацією** запропоновано розуміти таку мінімізація одягу, що суперечить загальноновизнаним нормам моралі і за будь-яких обставин може викликати природний репродуктивний потяг протилежної статі, що може спровокувати різного роду гендерні правопорушення. Але в якості мінімізації не повинен розцінюватися відповідний, але не явно перебільшений рівень клозмінімізації в процесі тренувань або виступів у процесі спортивних змагань із плавання та ін.), циркових. естрадних та інших художньо-самодіяльних виступів, на пляжах і т.д. [6, с. 8].

У той же час один і той же рівень клозмінімізації за різних обставин може виглядати як гендервіктимне діяння чи гендерзловживання або як діяння, що у повній мірі адекватне оточуючій обстановці і вимогам норм моралі в ній. Наприклад, звичайний пляжний одяг привабливої жінки на пляжі і, скажемо, в академічній аудиторії та ін.

Вбачається, що викладені **інноваційні положення гендерної парадигми** можуть бути розвинуті [1, с. 155-156; 2, с. 103-104; 3, с. 163-165; та ін.] у двох базисних напрямках :

1. Відсутність юридичної відповідальності за фактичну наявність у певної особи ознак тієї чи іншої парафілії або ЛГБТ, але наявність юридичної відповідальності за будь-яку публічну демонстрацію такої наявності, оскільки це не буде вважатися правопорушенням чи гендерзловживанням внаслідок відсутності будь-яких перепон у контексті репродуктивного розвитку суспільства.

2. Відсутність юридичної відповідальності за як фактичну наявність у певної особи ознак тієї чи іншої парафілії або ЛГБТ, так і за будь-яку публічну демонстрацію наявності вказаних ознак і такий підхід в силу набуття пороговими особами фактично такого роду ознак або лише їх прихованого успадкування вже буде створювати певні перепони у контексті репродуктивного розвитку суспільства, а, значить, і має розцінюватися якщо як не відповідне правопорушення, то,

принаймні, відверто негативним гендерзловживанням [1, с. 155-156; 2, с. 103-104; 3, с. 163-165; та ін.].

Література :

1. Березовенко Л.С. Розвиток інноваційного розуміння ерпесексуальних, нан-ерпесексуальних, полісексуальних та сексуальних правопорушень. *Магістерські читання – 2024* : матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конфер. Миколаїв : ПЗВО «МКУ ім. Пилипа Орлика», 2024. С. 155-156. С. 103-104. 163-165. URL : <https://mku.edu.ua/wp-content/uploads/2024/07/Zbirnyk-Magist.chytan.pdf>;
2. Березовенко Л.С. Сутність інноваційного розуміння деяких базисних категорій гендерної парадигми. *Орликівські читання – 2024 : матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конфер., 17 квітня 2024 р. Миколаїв : ПЗВО «МКУ ім. Пилипа Орлика», 2024. С. 103-104. URL : <https://mku.edu.ua/wp-content/uploads/2024/07/Zbirnyk-Orlykivski-chytannya-2024.pdf>;*
3. Березовенко Л.С., Шевчук С.В. Розвиток інноваційного розуміння ерпесексуальних, нан-ерпесексуальних та інших гендерних правопорушень. *Європейське майбутнє : філософсько-освітні студії* : матеріали І-шої Міжнар. наук.-практ. конфер., 9-10 травня 2024 р. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В.С., 2024. Ч. 1. С. 163-165. URL : <https://kntu.net.ua/ukr/Nauka/Naukovi-publikaciyi/Materiali-naukovih-konferencij>
4. Запобігання та боротьба з сексизмом. Рекомендації CM/Rec(2019)1 Комітету міністрів Ради Європи від 27 березня 2019 р. URL : <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1-on-preventing-and-combating-sexism-ukr/1680968561>
5. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018- 2023 роки URL : <https://rm.coe.int/coe-ge-strategy-2018-2023-ukr-final-ts/16808ae59c>
6. Тунтула А.С. Гендерная парадигма : системное правовое исследование : монография / под ред. А.А. Кириченко. Киев : Издатель Назаров О.А., 2020. 160 с.
7. Тунтула А С., Виноградов А.К. Гендерная парадигма образовательного комплекса. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 77. С. 136-151. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2020/06/tuntula_vinogradov-77.pdf
8. Тунтула О.С. Гендерна парадигма освітнього комплексу. *Імперативи розвитку права та держави* : матеріали III-шої (XIV) Всеукр. студ. наук.-практ. конфер., 12 вересня 2020 р. Миколаїв : НУК ім. адм. Макарова, 2020. С. 4-19.

СУТНІСТЬ ГЕНДЕРПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ІННОВАЦІЙНИМ РОЗУМІННЯМ СУТНОСТІ І ВИДОВОГО ПОДІЛУ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Інноваційна сутність і місце гендерправопорушень поміж інших видів правопорушень найбільш правильно зрозуміти в контексті розробленого представниками наукової школи юриспруденції професора **Аланкіра інноваційного розуміння сутнісного видового поділу правопорушень** [1, с. 42-44; 2, с. 179-187; та ін.], що може бути представлене таким чином :

1. Макроправопорушення (кримінальні правопорушення), тобто суспільно небезпечні діяння, що порушили будь-які правовідносини і спричинили чи можуть спричинити суттєві і більші збитки (фізичну та/або майнову та/чи первинну моральну шкоду та вторинну моральну шкоду; упущену вигоду) правам, свободам, обов'язкам та/чи інтересам фізичних, юридичних осіб чи держави, міждержавного утворення, коли :

1.1. Залежно від складу діяння кримінальні правопорушення поділяються на :

1.1.1. Злочини (діяння, що мають всі ознаки та елементи складу, за скоєння яких має призначатися антикримінальне покарання), що **за ступенем тяжкості** поділяються на :

1.1.1.1. Мінімальні злочини (тобто мінімального ступеня тяжкості, за які передбачено покарання більш м'яке, ніж обмеження волі; у разі реальної необхідності саме такий додатковий різновид правопорушення треба було б передбачити у ст. 12 КК України [4], а не словосполучення «кримінальні проступки».¹ **1.1.1.2. Незначні злочини** (незначного ступеня тяжкості, за які

¹ У т. ч. й у новій редакції КК України, у ст. 11 якого сформульовано поняття лише кримінального правопорушення без його поділу на різновиди, а у ст. 12 дається поділ вже кримінальних правопорушень на кримінальні проступки та на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі злочини, коли передні редакції цих статей мали єдине поняття злочинів і також їх поділ на чотири різновиди – невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі [4]. **То навіщо було вводити поняття кримінальних проступків, що суперечить не лише здоровому глузду, а й донині існуючому традиційному загальному теоретичному поділу правопорушень за ступенем небезпеки та заподіяної шкоди на злочини та проступки !!!??, що, до речі, складає навіть шкільну юридичну компетентність** [5, с. 40-41]. При цьому поняття кримінального правопорушення за ст. 11 «Поняття кримінального правопорушення» КК України складається формально з чотирьох ознак : 1) передбачене КК України діяння, тобто протиправність діяння; 2) суспільна небезпечність діяння; 3) винність діяння; 4) вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [4], а фактично з шести, оскільки остання з ознак розкладається ще одну з трьох самостійних ознак : 4) вчинене спеціальним суб'єктом; 5) вчинене суб'єктом, який досяг певного віку; 6) вчинене осудним суб'єктом.

А за ч. 1 ст. 2.1.1 «Злочин» проекту нового КК України. злочином є діяння, яке : а) є протиправним, тобто порушує норму приватного або публічного права, та б) відповідає складу злочину, передбаченому цим Кодексом [6], тобто фактично одна ознака протиправності. У колективній монографії цей же підхід Ю.В. Баулін викладає вже дещо по-іншому : у ст. 2.1.1 йдеться про те, що кримінальним правопорушенням є протиправне діяння, яке відповідає складу

передбачено покарання від обмеження до позбавлення волі на строк не більше, ніж на два роки).

1.1.1.3. *Середні злочини* (середнього ступеня тяжкості, за які передбачено покарання від двох до п'яти років позбавлення волі). 1.1.1.4. *Тяжкі злочини* (за які передбачено покарання від шести до десяти років позбавлення волі). 1.1.1.5. *Особливо тяжкі злочини* (за які передбачено покарання від одинадцяти і вище років позбавлення волі або смертна кара).

1.1.1.5. *Особливо тяжкі злочини* (за які передбачено покарання від одинадцяти і вище років позбавлення волі або смертна кара).

1.1.2. **Паразлочини** - такого роду діяння, що мають всі ознаки і елементи складу, за винятком того, що дане діяння скоєно особою, яка не досягла віку призначення антикримінального покарання і йому призначається пара покарання у вигляді примусових заходів виховного характеру.

1.1.3. **Квазізлочини** - такого роду діяння, що мають всі ознаки і елементи складу, за винятком того, що дане діяння скоєно неосудною особою, якій призначається антикримінальне квазіпокарання у вигляді примусових заходів медичного характеру, а відновлювальна антикримінальна відповідальність покладається на опікуна чи піклувальника або на особу чи установу, які їх замінюють.

1.1.4. **Позазаконзлочини**² - коли в наявності всі ознаки і елементи складу діяння, що фактично заподіяло чи могло заподіяти правовому статусу певного соціосуб'єкта суттєві чи

злочину чи проступку, передбаченого цим Кодексом»; свою чергу, ст. 2.1.2 - яке діяння є протиправним, ст. 2.1.3 - поняття та ознаки складу кримінального правопорушення [7, с. 82], коли протиправним є діяння, яке порушує вимогу, обмеження або заборону, передбачену законом чи іншим джерелом права [7, с. 84], а згідно ч. 2 ст. 2.1.2, зміст ознак складу кримінального правопорушення встановлюється на підставі положень цього Кодексу та інших джерел права [7, с. 86]. Тоді як інноваційне розуміння ступеневого сутнісного видового поділу правопорушень, що викладається, вбачає лише таку одну ознаку кримінального правопорушення, як суспільна небезпечність чи шкідливість діяння, внаслідок чого тим чи іншим базисним категоріям правового статусу фізичної особи та/чи іншого соціосуб'єкта спричиняється відповідно суттєві чи більші або менші ніж суттєві, але більші, ніж значні, збитки. Всі ж інші передбачені чинним та проектним кримінальними кодексами ознаки кримінального правопорушення враховані у видовому поділі як кримінальних, так й інших правопорушень.

² В попередніх варіаціях даного інноваційного розуміння ступеневого сутнісного видового поділу правопорушень цей різновид кримінальних правопорушень або макроправопорушень іменувався як «квазіпаразлочини» [1, с. 42-43; та ін.] і відповідно аналогічний різновид мініправопорушень, як «квазіпарапроступки» [1, с. 44; та ін.], що алогічно порушувало попередню логіку викладу матеріалу від паразлочину чи парাপроступку до квазізлочину чи квазіпроступку і тому у наступних роботах було запропоновано термін «параквазізлочини» і «параквазіпроступки». Але і такий підхід сам по собі не розкриває сутності даного виду злочинів і проступків, що у такому аспекті більш правильно буде іменувати власне позазаконзлочинами та позазаконпроступками, тобто злочини і проступки, що знаходяться за межами чинного правового врегулювання – власне закону. І прийняття такого правового регулювання цих фактично існуючих різновидів злочинів і проступків практично ще треба вимагати від парламенту у відповідності із вимогами хоча б ч. 1 і ч. 2 ст. 3 Конституції України у частині визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю, що як і всі інші права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3]. Значить чи точніше перш за все це є обов'язком й того самого парламенту, який просто таки повинен даний обов'язок виконати належним чином і у максимально стислі строки передбачити дане правопорушення у відповідному кодексі, причому цілковито за своєї ініціативи, а не те що за підказкою чи, ще гірше, за примусом кого-небудь. Буде логічним також замість паранещасних випадків і нещасних випадків використовувати аналогічно параказусам і казусам терміни «паравипадки» і просто «випадки».

більші збитки, але Антикримінальний кодекс України не передбачає склад такого діяння, що повинно тягти антикримінальну відповідальність винної особи тільки у вигляді відновлення порушеного правового статусу потерпілого, тобто його прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів. Якщо при розгляді антикримінальної справи буде встановлена наявність збитків менших, ніж істотні, тобто за наявності позазаконпроступка, то відшкодування збитків та інше максимально повне відновлення правового статусу потерпілого має закінчитися в силу безумовного дотримання принципу раціональності процедури подолання правопорушень власне в антикримінальному судочинстві.

1.1.5. Паравипадки - кримінальні правопорушення, вчинені фізичною особою за відсутності його вини, тобто в ситуації, коли особа не передбачала суспільно небезпечний характер свого діяння і можливість заподіяння цим істотних і більше збитків, але мала місце одна з наступних ситуацій - особа : а) хоча фізично і могла, але не повинна була цього передбачити; б) хоча й зобов'язана була, але фізично не могла цього передбачити; в) не зобов'язана була і фізично не могла цього передбачити;

і **які, в залежності від причини відсутності вини**, діляться на : 1.1.5.1. *Паравипадки-суперечності* (за наявності таких суперечностей в регулюванні певних правовідносин, що виключають наявність вини особи). 1.1.5.2. *Паравипадки-суб'єктивності* (за наявності необґрунтованих за обсягом та/чи по суті обов'язків, що особа фізично не могла виконати та/або в силу наявності відповідного положення природної галузі права не зобов'язана була виконувати). 1.1.5.3. *Паравипадки-правомірності* (коли діяння скоєно за наявності обставин, що виключають його антисоціальність : необхідна оборона, уявна оборона, крайня необхідність та ін.). 1.1.5.4. *Паравипадки-природності* (коли певне діяння особи опосередковане природними явищами, в т. ч. діяннями хижих тварин, і особа об'єктивно не повинна була та/чи фізично не могла повністю або частково попередити настання цих явищ чи діянь або запобігти повністю заподіяння збитків чи зменшити їх розмір).

1.1.6. Випадки (суспільно небезпечні природні явища, в т. ч. діяння хижих тварин, що не опосередковані діяннями фізичної особи, що зумовлюють настання антикримінальної відповідальності держави в цілому і тільки у вигляді відновлення порушеного правового статусу потерпілого).

2. Мініправопорушення, тобто суспільно шкідливе діяння, що заподіяло чи могло заподіяти менш ніж істотні, але більш ніж значні збитки (шкоду : фізичну, майнову та/чи первинну і вторинну моральну шкоду; упущену вигоду) правам, свободам, обов'язкам та/чи

інтересам фізичних або юридичних осіб чи держави, міждержавної установи, що в залежності від :

2.1. **Складу правопорушення** поділяються на :

2.1.1. **Проступки** (має всі ознаки, елементи правопорушення).

2.1.2. **Парапроступки** (має всі ознаки, елементи правопорушення, вчиненого особою, яка не досягла віку призначення карально-виховного покарання відповідного виду юридичної відповідальності).

2.1.3. **Квазіпроступки** (має всі ознаки, елементи правопорушення, вчиненого неосудною або обмежено осудною особою).

2.1.4. **Позазаконпроступки** (діяння, що заподіяло чи могло заподіяти менш ніж істотні, але більш ніж значні збитки, і склад такого проступку не передбачений в Адміністративному, Трудовому, Де-факто майново-договірному або в Де-юре майново-договірному кодексі України).

2.1.5. **Параказуси** (за наявності належного або неналежного суб'єкта, але за відсутності вини), що в залежності від причини відсутності вини мають аналогічний паравипадкам видовий поділ на :

2.1.5.1. *Параказуси-суперечності.* 2.1.5.2. *Параказуси-суб'єктивності.* 2.1.5.3. *Параказуси-правомірності.* 2.1.5.4. *Параказуси-природності.*

2.1.6. **Казуси** (явища природи, в т. ч. діяння хижих тварин, що не опосередковані діяннями людини).

2.2. **Характеру регульованих суспільних відносин (правовідносин)** поділяються на :

2.2.1. **Адміністративні правопорушення** (при порушенні зовнішніх по відношенню до юридичної особи правовідносин, за включенням майново-договірних або особистих немайнових чи прирівняних до них правовідносин) : *проступки, парাপроступки, квазіпроступки, позазаконпроступки, параказуси і казуси.*

2.2.2. **Дисциплінарні правопорушення** (при порушенні внутрішніх по відношенню до юридичної особи правовідносин, за включенням майново-договірних або особистих немайнових чи прирівняних до них правовідносин) : *проступки, парাপроступки, квазіпроступки, позазаконпроступки, параказуси і казуси.*

2.2.3. **Де-факто майново-договірні (цивільні) правопорушення** (при порушенні майново-договірних або особистих немайнових чи прирівняних до них правовідносин між фізичними особами або між фізичною та юридичною особою) : *проступки, парাপроступки, квазіпроступки, позазаконпроступки, параказуси і казуси.*

2.2.4. **Де-юре майново-договірні (господарські, арбітражні) правопорушення** (при порушенні майново-договірних або особистих немайнових чи прирівняних до них правовідносин між

юридичними особами): *проступки, парাপроступки, квазіпроступки, позазаконпроступки, параказуси і казуси.*

Таким чином, гендерправопорушення можуть бути представлені будь-яким викладеним інноваційним розумінням поняття як макроправопорушення, так й мініправопорушення, за винятком випадку та казусу, де вже людина як переслідувана особа вже взагалі відсутня і потерпілому збитки завдаються лише силами природи, у тому числі й хижими тваринами, які знаходяться у нерегульованих людиною умовах.

Література :

1. Кириченко О.А., Тунтула О.С., Ткач Ю.Д. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 98 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/book/40>
2. Кириченко О.А. Базові інновації антиделіктного судочинства : монографія. 2-ге вид. Київ : Видавець Назаров О.А., 2025. 2980 с.
3. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами, згідно із законом № 27-IX від 3 вересня 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст. 160. *Zakon.rada.gov.ua : веб-сайт.* URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квітня 2001 р., № 2341-III. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131, зі змінами згідно із законом від 20 листопада 2024 р., № 4074-IX *Zakon.rada.gov.ua : веб-сайт.* URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Наровлянський О.Д. Основи правознавства : підручник для 9-го класу. Київ : Грамота, 2017. 182 с. URL : https://file.4book.org/images/shcoolbook_ua/9/9_p_n_2017.pdf
6. Проект Кримінального кодексу України станом на 17 січня 2021 р. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/01/18/kontrolnyj-proekt-kk-17-01-2021.pdf>
7. Проект нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення : монографія / П.П. Андрушко, О.С. Бакумов, Ю.В. Баулін, В.М. Бурдін, І.А. Вишневська, О.П. Горох, Н.О. Гуторова, Н.О. Марчук, В.О. Навроцький, Ю.А. Пономаренко, Є.Л. Стрельцов, М.І. Хавронюк / за заг. ред. Ю.В. Бауліна, М.І. Хавронюка. Київ : Компанія ВАІТЕ, 2024. 494 с. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/10/07/monografiya-proyekt-novogo-kk-ukrayiny.pdf>

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Відзначимо, що питання гендерної рівності в останні роки набули найбільшої актуальності. Це пов'язано, з тим, що п. 22 Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна до 20 березня 2020 р. повинна було ратифікувати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Ратифікувала Україна зазначену Конвенцію тільки 20 червня 2022 р., ухваливши Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами». Але ще до ратифікації Стамбульської конвенції, Законом України від 6 грудня 2017 р. № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Окрім того, Законом України від 22 травня 2024 р. № 3733-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» було внесено зміни й доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Т. О. Приступенко зауважує, що за роки незалежності Україна, навіть, попри не ратифіковану Конвенцію чітко вибудовувала курс до системного запобігання домашньому насильству. Це знайшло своє відображення, передусім, в Конституції України – стаття 21-24 розділу II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина»; в законах України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та

протидії дискримінації в Україні». А в Кодексі законів про працю України в статтю 2 були введені поняття «гендерна ідентичність» та «сексуальна орієнтація». У 2020 році Президент України підписав указ «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» [1, с. 70].

Що ж стосується гендерної рівності у кримінальному праві, то вона знаходить свій вираз у принципі рівності, який полягає у забезпеченні рівного для всіх громадян обов'язку понести кримінальну відповідальність за скоєне кримінальне правопорушення. Однак, що стосується положень Кримінального кодексу України, то маємо врахувати певні особливості.

1. Загальна частина:

С. Корогод відзначає, що аналізуючи Загальну частину закону про кримінальну відповідальність можна дійти висновку, що гендерна нерівність існує більше у вигляді обмеження прав чоловіків. Гендерна асиметрія тут існує при регламентації умов реалізації кримінальної відповідальності – при описі умов застосування різних видів покарання, а також наданні пільг при звільненні від покарання та його відбування [2, с. 43]. Так, дійсно, законодавець закріпив у Загальній частині КК України гендерну нерівність, зокрема:

- ч. 2 ст. 57. Виправні роботи, зазначивши, що виправні роботи не застосовуються до вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною;

- ч. 2 ст. 60. Арешт – арешт не застосовується до вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до семи років;

- ч. 3 ст. 61. Обмеження волі: обмеження волі не застосовується до вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до чотирнадцяти років;

- ч. 1 ст. 62. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців – не застосовується до військовослужбовців-жінок;

- ч. 1 ст. 68. Довічне позбавлення волі – не застосовується до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку;

- ст. 79. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років;

- ст. 83. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.

Таким чином, положення Загальної частини вказують на пільгові умови для жінок, у тому числі вагітних жінок або з малолітніми дітьми порівняно з чоловіками.

2. Особлива частина:

В Особливий частині КК України міститься система норм, що встановлюють, які саме конкретні суспільно небезпечні діяння (дія чи бездіяльність) є кримінальними правопорушеннями, та які види покарань і в яких межах можуть бути застосовані до осіб, які їх вчинили.

У КК України відсутні термін гендерна рівність. Здебільшого вчені-криміналісти аналізуючи положення Закону України про кримінальну відповідальність вказують на відсутність термінів «гендер», «гендерно зумовлене насильство». Так, зокрема, у попередніх дослідженнях нами вже була запропонована класифікація, яка враховуючи насильство як суспільно небезпечно діяння та окремі положення поділу гендерно зумовленого насильства у чинному КК України, було виокремлено такі його види:

- фізичне насильство – ст. 109, ст. 126, ст. 126-1, ст. 146-1, ст. 294, ст. 295, ст. 345, ст. 345-1, ст. 346, ст. 350, ст. 377, ст. 398, ст. 405, ч. 2 ст. 431, ч. 2 ст. 433, ст. 446 КК України;
- сексуальне насильство – ст. 152, ст. 153, ст. 154 КК України;
- психологічне насильство – ст. 126-1, ст. 294, ст. 295, ст. 345, ст. 345-1, ст. 346, ст. 350, ст. 377, ст. 398, ст. 405, ч. 2 ст. 431, ст. 446 КК України;
- економічне насильство – ст. 110-2, ст. 126-1, ст. 295, ст. 345, ст. 345-1, ст. 346, ст. 350, ст. 377, ст. 398, ст. 405, ч. 1 ст. 433, ст. 446 КК України [3, с. 39].

Проте, наведений нами перелік кримінальних правопорушень не в повному обсязі відображає перелік таких кримінально протиправних діянь, а також варто враховувати те, що в основу запропонованої нами класифікації ми поклали категорію «насильство», а не принцип рівності. З іншого боку, на нашу думку, обмеження деякими вченими проблеми гендерної рівності у кримінальному праві лише домашнім насильством не відображає її суті. Це вказує на те, що порушені нами питання мають дискусійний характер і потребують більш ґрунтовного дослідження.

Література:

1. Приступенко Т. О. Стамбульська конвенція в контексті українського законодавства. *Гендерні студії у вищій школі: сучасні виклики та досягнення* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Львів, 5 вересня – 16 жовтня 2022 р. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 67-73.
2. Корогод С. Гендерний дисбаланс у кримінальному праві. *Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченій 25-й річниці з дня прийняття Конституції України та 30-й річниці

проголошення незалежності України (м. Дніпро, 10-11 червня 2021 р.). Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 43-44

3. Політова А. Гендерне насильство у Кримінальному кодексі України. *Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченій 25-й річниці з дня прийняття Конституції України та 30-й річниці проголошення незалежності України (м. Дніпро, 10-11 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ., 2021. С. 38-39.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Гендерна рівність у сфері сімейного права є одним із ключових елементів правової держави. Її забезпечення впливає не лише на особисті права громадян, а й на розвиток демократичного суспільства загалом. Україна, задекларувавши інтеграцію до європейського правового простору, взяла на себе зобов'язання дотримуватись міжнародних стандартів рівноправ'я. Проте на практиці реалізація принципу гендерної рівності стикається з низкою викликів: від недосконалості правозастосовної практики до глибоко вкорінених стереотипів щодо ролей жінки й чоловіка у родині [6; 12].

Конституція України у статті 24 закріплює загальний принцип рівності всіх громадян перед законом, забороняючи будь-яку дискримінацію за ознакою статі [5]. Ця норма має фундаментальне значення, адже встановлює основу для подальшого розвитку галузевого законодавства, включаючи сімейне право.

Сімейний кодекс України (СКУ) детально розробляє механізми реалізації принципу рівності в межах подружніх правовідносин. А саме: в кодексі визначено мету регулювання сімейних відносин — на засадах взаємної любові, поваги, підтримки та рівноправності; дана широка диференціація сім'ї, що включає не лише шлюб, а й інші соціально значущі зв'язки; прямо вказано на принцип рівності жінки та чоловіка в сімейних відносинах; врегульовані майнові права подружжя [13].

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» деталізує поняття гендерної дискримінації, визначає механізми контролю, правові інструменти захисту, а також повноваження уповноваженого органу з питань гендерної політики [10].

Цивільний кодекс України взаємодіє із нормами СКУ, зокрема у сфері шлюбного договору, розпорядження спільною власністю, визначення часток у майні. Відповідно до положень законодавства, шлюбний договір має враховувати волевиявлення обох сторін і реалізовуватись на рівних засадах [14].

Правове регулювання гендерної рівності в Україні ґрунтується на міжнародних актах, які мають пріоритет у разі колізії.

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) вимагає забезпечити рівність у шлюбі, опіці, майнових відносинах, праві на проживання. Стаття 16 є ключовою для формування національної сімейної політики [3].

Європейська Конвенція з прав людини (ЄКПЛ), хоч і прямо не згадує гендерну рівність, через ст. 8 і 14 дозволяє оскаржувати дискримінаційні дії. Приклад: справа *Emonet and others v. Switzerland* (2007), в якій Суд визнав, що поняття «сім'я» не повинно обмежуватись юридичною формою, а має враховувати фактичні стосунки [4].

Директива Ради ЄС 2010/18/ЄС щодо батьківської відпустки передбачає рівне право обох батьків на догляд за дитиною, що реалізується, наприклад, у Швеції шляхом невідчужуваних “батьківських” тижнів [11].

Суддя Верховного Суду в Касаційному цивільному суді Євген Синельников під час своєї доповіді звертав увагу на резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1921 «Гендерна рівність, поєднання особистого та трудового життя, спільне виконання обов'язків», ухвалену 25 січня 2013 року, та № 2079 «Рівність і спільна батьківська відповідальність: роль батька» від 2 жовтня 2015 року. Зокрема, в них ПАРЕ закликала держави-члени РЄ поважати право батьків нести спільну відповідальність, забезпечивши, щоб сімейне законодавство передбачало в разі окремого проживання подружжя або розлучення можливість спільної опіки над дітьми заради їх найкращих інтересів на основі взаємної згоди батьків [9].

У реальній правозастосовній практиці зберігаються гендерні стереотипи. Так, у справах щодо визначення місця проживання дитини зазвичай надається перевага матері. У ряді рішень використовується не юридична, а емоційна аргументація, що свідчить про вплив позаправових чинників [12].

У 2023 році кількість судових справ про визначення місця проживання дитини з батьком зросла у 6,5 разів (з 524 до 3 411), що свідчить про зміну поведінки чоловіків, але також вказує на необхідність переоцінки усталеної судової практики [7].

Також доцільно звернути увагу на спори щодо майнових прав подружжя. На розгляді місцевих судів у 2023 році перебувало понад 41 000 справ щодо поділу майна подружжя [2]. На практиці жінкам часто доводиться доводити “цінність” свого внеску — домашню працю, догляд за дітьми, ведення господарства — що не завжди обліковується у судових рішеннях [6].

Попри потенціал таких інструментів, як шлюбний договір, у 2024 році в Україні було укладено лише 2 762 договори — тобто один договір на 54 шлюби. Це свідчить про низький рівень правової обізнаності та юридичної культури громадян [8].

Необхідно звернути увагу на той факт, що у 2020 році Європейська Комісія затвердила Стратегію гендерної рівності 2020–2025, яка включає: економічну рівність, участь жінок у політичному житті, боротьбу з насильством, сприяння рівноправному батьківству. Країни ЄС — зокрема Швеція — мають позитивний досвід батьківської відпустки з обов’язковими “чоловічими тижнями”, розвитком медіації та правової обізнаності. ЄСПЛ у справі “Emonet” заклав прецедент у трактуванні сім’ї як “реального зв’язку”, а не лише формального [1].

Україна може адаптувати законодавство під європейські гендерні стандарти; розвивати систему правопросвітництва; підтримувати створення гендерно-чутливої судової практики. Правове регулювання гендерної рівності у сімейних правовідносинах в Україні має достатню нормативну базу. Водночас ефективна реалізація задекларованих принципів стримується низкою чинників: судовими стереотипами, формальним підходом до оцінки внеску сторін, низькою обізнаністю населення щодо правових інструментів захисту.

Гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами, розвиток судової практики на основі прецедентів ЄСПЛ та впровадження просвітницьких програм є першочерговими кроками для досягнення реальної, а не лише формальної, гендерної рівності у сфері сімейного права.

Література:

1. Emonet and others v. Switzerland, no. 39051/03, ECHR 2007. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82841> (дата звернення: 05.05.2025).
2. Звіт про діяльність місцевих судів за 2023 рік. Судова влада України. Верховний суд. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023 (дата звернення: 05.05.2025).
3. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 05.05.2025).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ). Конвенцію ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 05.05.2025).
5. Конституція України від 28 червня 1996р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.05.2025).

6. Маркович Х.М., Шардакова А.С. Гендерна рівність у сімейних відносинах: правові аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 193–195. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/312970> (дата звернення: 05.05.2025).
7. Маслов Д. Число справ про визначення місця проживання дитини з батьком зросло в 6,5 разів. *Судово-юридична газета*. 26 січня 2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/291527-chislo-sudebnykh-del-po-ustanovleniyu-mesta-zhitelstva-rebenka-s-ottsom-vyroslo-v-65-raz-denis-maslov> (дата звернення: 05.05.2025).
8. OpenDataBot. Шлюбні договори в Україні – аналітика за 2024 рік від 07 лютого 2025 р. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/marriage-contracts-2024> (дата звернення: 05.05.2025).
9. Почергове проживання дитини з кожним із розлучених батьків дає змогу обом батькам брати повноцінну участь у її вихованні, що відповідає найкращим інтересам дитини – суддя ВС. *Судова влада України. Верховний суд*. 05. Червня 2024 р. URL: <https://pace.coe.int/en/files/20187> (дата звернення: 05.05.2025).
10. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України* 2005. № 52. Ст.561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 05.05.2025).
11. Рада Європейського Союзу. Директива 2010/18/ЄС від 8 березня 2010 р. Official Journal of the EU. L68/13. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0018> (дата звернення: 05.05.2025).
12. Сафончик О.І., Шамота О.В. Принцип гендерної рівності за сімейним законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2021 . Вип. 41. С. 18–20. URL: <http://clj.nuoua.od.ua/index.php/41-2021> (дата звернення: 05.05.2025).
13. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 05.05.2025).
14. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 05.05.2025).

HARASSMENT IN THE WORKPLACE: CRIMINAL LAW ASPECT

In 2015, world leaders agreed to 17 Global Goals – the *Sustainable Development Goals*. UNDP has made gender equality central to its work and we've seen remarkable progress in the past 20 years. According to Sustainable development goals (goal № 5) «Ending all discrimination against women and girls is not only a basic human right, it's crucial for sustainable future; it's proven that empowering women and girls helps economic growth and development» [1]. It could be agreed with this point.

However the problem of harassment is known all over the world and covers public places, work, etc. Some aspects of this issue have been studied in the works of scientists, in particular: O.V. Kharitonova, N.A. Savinova, V.O. Tuliakov, O.O. Uvarova. At the same time, the issue of harassment, particularly in the workplace, needs research.

There are more women than ever in the labor market, there are still large inequalities in some regions, with women systematically denied the same work rights as men. Sexual violence and exploitation, the unequal division of unpaid care and domestic work, and discrimination in public office are remaining huge barriers [1].

General Recommendation № 19 of the UN Convention on the Elimination of all forms of discrimination against women states that «sexual harassment includes such undesirable sexual behaviors as physical contact and suggestions, sexual innuendos, pornography, and sexual demands committed by words or deeds. Such behavior can be offensive and can endanger health and safety; it is discriminatory when a woman has good reason to believe that her refusal might be harmful her employment and promotion, or when it creates a hostile environment at work» [2].

The Law of Ukraine «On ensuring equal rights and opportunities for women and men» defines sexual harassment as «sexual acts expressed verbally (threats, intimidation, obscene remarks) or physically (touching, slapping), humiliating or insulting persons in a relationship labor, service, material or other subordination» [3]. Article 154 of the Criminal Code of Ukraine «Forcing to sexual intercourse» provides criminal responsibility for forcing a person without his or her voluntary consent to sexual act with another person. Qualified corpus delicti provides criminal responsibility for forcing a person without his or her voluntary consent to sexual act with another person from whom the victim is financially or professionally dependent. The crime is punished by a fine of up to 1,000 tax-free minimum incomes or imprisonment for

up to two years. Thus, not only the relationship of material or service subordination has already taken into account.

It is worth noting that European law goes by establishing responsibility for the harassment of any employee, not just the manager. The Explanatory report to the European Social Charter emphasizes that sexual harassment is unwanted sexual behavior on the part of management and colleagues, which affects the dignity of workers. In fact, in most cases, the perpetrator is not the leader and has the same status in the organization as the victim. Obscene jokes, comments or questions of a sexual nature, touches, hugs, kisses are extremely common in offices, but, unfortunately, only a fraction of people recognize them as an offense for which there is legal liability [8].

Rose L. Siuta, Mindy E. Bergman said «Well-documented workplace effects of sexual harassment include reduced job satisfaction, organizational commitment, and productivity, and increased job stress, turnover, withdrawal, and conflict. Sexual harassment negatively affects target's psychological and physical well-being, including increases in post-traumatic stress disorder (PTSD), depression, and anxiety symptoms, emotional exhaustion, headaches, sleep problems, gastric distress, and upper respiratory problems. All of these individual-level effects can result in financial decrements for the target and the organization. Organizational climates that are more tolerant of sexual harassment produce more sexual harassment. Those with lower organizational power are more likely to experience sexual harassment, particularly by people with higher levels of power; however, contrapower harassment (harassment of individuals with higher organizational power by those with lower organizational power) can also occur» [4]. I guess countering workplace harassment is one of the crucial point for government.

On February 18, 2021, the Law of Ukraine № 1256-IX On amendments to certain legislative acts of Ukraine concerning the implementation of the Council of Europe Convention for the Protection of children against sexual exploitation and sexual violence (Lanzarote Convention) was adopted. According to criminalized article 156-1 of the Criminal Code of Ukraine, «an adult person is criminally liable for offering to meet, including using information and telecommunications systems or technology, to a person under the age of sixteen, with the aim of commit any sexual or lewd acts against him or her, if, after such proposal, at least one action has been taken to ensure that a meeting takes place. According to the note to this article, a meeting should understand, including a meeting, which involves the use of information and telecommunications systems or technologies». These are important changes for Ukrainian criminal law, given the development of information technology, the diversity of communication methods and their accessibility, including for children. However, the harassment of adults is not currently criminalized.

The Spanish government intends to change the definition of consent in a law that equates victims of sexual violence with victims of gender-based violence. The proposal has already been submitted to the

Council of Ministers and takes into account the criminalization of street harassment» [5]. This year, the Bundestag recognized *upskirting* (photo and video shooting under the skirt) as a criminal offense. Another step against discrimination against women could be the criminalization of catcalling [6].

A 20-year-old German student initiated a petition on the topic of *catcalling*, which has already been signed by more than 65,000 people. Catcalling is a type of street harassment. The activist believes that the phenomenon demonstrates the dominance and power of men, and suggests according to a survey conducted by the Foundation for European Progressive Studies, two-thirds of women in Germany at least once in their lives have encountered whistling in the streets, and more than 40% – with comments, ridicule, sexist images or gestures of a sexual nature. In France such «compliments» is punished by a fine of € 750. Catcalling is illegal in Belgium, the Netherlands and Portugal as well.

The gang rape known as the «La Manada» case has had an unprecedented social impact in Spain. N. I. Mondragon, L. G. Echaide, N. A. Alcibar & M. L. Eguileor recognized that 6,592 tweets with the hashtag #lamanada were selected and their content was analyzed by lexical analysis using Iramuteq software. The results reveal both an awareness phase about the issue along with a divergence phase that saw the emergence of various interpretations about this case, which were confronted. In this divergence phase, feminist discourses took on great significance, expressing anger, calling for social mobilizations, criticizing the victim blaming and creating a dialogue against rape culture. However, the anti-feminist and sexist discourses were also present in this space. It is concluded that discourses on Twitter are a symptom of a shift in mentality whilst at the same time serve as an active constructor of this changed knowledge [7]. I find this a pretty interesting approach to researching social issues about crime.

In conclusion I am pretty confident that organizations should talk about past experiences of harassment. The best way to deal with sexual crime is reduce fear of talking about it.

For instance, administration should demonstrate the importance of this issue, and the victim should not fear being fired or demoted. This issue concerns violence by men against women, women against men, as well as violence against women by women, and men against men. Violence is often driven by a desire for power. This is not only about sexual abuse, but also psychological abuse. All this undoubtedly affects the quality of a person's work and life.

Also government should focus their attention on implement international standards in this sphere. In particular some aspect of these standards had already been adopted in legislation by the government of Ukraine. For sure this is a crucial instrument to prevent sexual crime. However, as reality shows, this does deter neither people nor corporations from infringements.

Last but not the least, in this context, mediation and restorative practices will be effective, both in relation to specific cases and preventive sessions with the whole team or in groups.

References:

1. What are the Sustainable Development Goals? Retrieved from <https://www.undp.org/sustainable-development-goals#gender-equality>
2. General recommendations made by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women № 1-37. Retrieved from <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>
3. Zakon Ukrainy № 2866-IV vid 8 veresnya 2005 r. «Pro zabezpechennya rivnykh prav ta mozhlyvostey zhinok ta cholovikiv». 2005. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
4. Rose L. Siuta, Mindy E. Bergman. Sexual Harassment in the Workplace. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190224851.013.191>. Published online: 25 June 2019. Retrieved from <https://oxfordre.com/business/view/10.1093/acrefore/9780190224851.001.0001/acrefore-9780190224851-e-191>
5. Khozhainova V. Ispaniya khoche kryminalizuvaty vulychne domahannya. Shcho za n'oho zahrozhuvatyme. Retrieved from <https://suspilne.media/187468-u-francii-zatrimali-pidozruvanogo-u-vbivstvi-zurnalista-hasoggi/>
6. Nebezpechni komplimenty. Zakon ta biznes. 2020. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/145628-nimechchina_mozhe_viznati_zlochinom_slovesni_domagannya.html
7. Mondragon N., Echaide L., Alcibar N. & Eguileor. M. “La Manada” in the digital sphere: coping with a sexual aggression case through Twitter, *Feminist Media Studies*, 20:7, 926-943, 2020. DOI: 10.1080/14680777.2019.1643387. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F14680777.2019.1643387>
8. Timofieieva, L. Gender-Based Violence and Some of Its Forms in Modern Conditions. In: Wagner, A., Condello, A. (eds) (In)Visible Signs of Gender-Based Violence. Gender, Justice and Legal Feminism, vol 1. Springer, Cham. 2025. P. 115-137. https://doi.org/10.1007/978-3-031-35513-4_8. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-35513-4_8#citeas

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ УМОВ ПРАЦІ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО ТА ОСОБИСТОГО РОЗВИТКУ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ

Сталий розвиток держави неможливий без підтримки соціальної справедливості, яка є основою створення сприятливих умов як для економічної діяльності в цілому, так і для безпеки, благополуччя та гармонійного розвитку кожного з громадян. Хоча на законодавчому рівні в Україні закріплено принцип рівності жінок та чоловіків при працевлаштуванні та виконанні більшості робіт, на практиці цей принцип далеко не завжди дотримується.

Під час проходження конкурсного відбору на посади усі кандидати повинні мати рівні можливості, незалежно від статі, сімейного статусу, вагітності чи інших гендерних характеристик як критерію прийняття на роботу. При цьому досі існують певні професії та посади, прийом на які жінок вкрай ускладнений. Крім того, вільному вибору професії часто заважають застарілі стереотипи щодо поділу робіт на «чоловічі» та «жіночі».

Так, довгий час, в Україні діяв список зі 450 «нежіночих» професій, згідно з яким українки не мали права бути кондукторами на залізниці, водолазами, пожежниками, нічними флористами, слюсарями тощо. Лише у 2017 році МОЗ України скасувало наказ N256, у якому містився перелік цих заборон.

Стосовно служби в Збройних силах України, тільки в останні роки почала змінюватися ситуація щодо заборони комплектувати жінками посади офіцерського складу, пов'язані з використанням вибухових речовин та водолазними роботами. До 2022 року жінки не могли проходити службу на підводних човнах і надводних кораблях (крім спеціальностей морально-психологічного та медичного забезпечення) та обіймати посади протипожежної охорони. Попри стереотипи, жінки в армії виконують не лише адміністративні чи допоміжні ролі, такі як кухарі, діловоди або юристи, а можуть займати будь-які посади. До популярних військових спеціальностей для жінок належать снайпери, оператори БПЛА та медицині. За інформацією Міністерства оборони, наразі в Збройних силах України служить майже 70 тисяч жінок, близько 15% з яких виконують бойові завдання безпосередньо на передовій.

Хоча у закладах вищої освіти, як і в інших державних установах, формально встановлено рівну оплату за однакову або рівноцінну працю незалежно від статі, важливо забезпечувати

контроль за прозорістю та справедливістю умов оплати, нарахування премій, надбавок та інших форм винагороди. Підставою для заохочення співробітників має бути лише об'єктивна оцінка успішності виконаних завдань, ефективності роботи та значущості отриманих результатів.

Важливою складовою успішної соціальної політики кожної організації є забезпечення рівного доступу працівників до можливостей кар'єрного зростання, участі у професійному навчанні, міжнародних тренінгах, менторських програмах, лідерських ініціативах тощо. Якщо для залучення співробітників до програм, які не мають обмежень за кількістю учасників, достатньо інформаційного сприяння від адміністрації, то для програм, які передбачають конкурсний відбір, потрібно затверджувати прозорі та обґрунтовані критерії відбору персоналу, відповідно до професійних якостей та вмінь. В умовах дії режиму воєнного стану в Україні певною перешкодою для рівного доступу до міжнародного стажування є обмеження щодо виїзду з країни чоловіків призовного віку. Подоланню цієї проблеми сприяє активне впровадження програм дистанційного навчання, віртуальної мобільності та онлайн-курсів.

Не менше значення з соціально-економічної та психологічної точок зору має баланс між професійним та особистим життям, для якого необхідні гнучкі та комфортні умови праці, що сприяють поєднанню роботи з сімейними обов'язками, а також рівномірний розподіл завдань та навантаження у колективі. У випадку, якщо співробітники повідомляють про особливі особисті чи сімейні обставини, організації можуть пропонувати їм можливість дистанційної роботи, встановлення адаптивного графіку роботи, надання відпустки для догляду за дитиною для обох батьків, створення дитячих кімнат на території установи тощо. У персональному вимірі, для забезпечення такого балансу та уникнення емоційного «вигорання» необхідний розвиток навичок тайм-менеджменту, правильної організації робочого простору та дотримання режиму праці і відпочинку.

Література:

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
2. Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затверджена Наказом Міністерства соціальної політики України № 86 від 07 лютого 2020 року
3. Ольга Зайцева. Пані, вам тут не місце: заборонені професії для жінок у різних країнах, 02.06.24, <https://www.unian.ua/curiosities/zaboroneni-profesiji-dlya-zhinok-v-ukrajini-ta-sviti-navit-na-porig-ne-pustyat-12654081.html>

4. Станіслав Стороженко. У армії України знімуть останні обмеження для жінок протягом місяця-двох – Генштаб, 14 жовтня 2021, <https://suspilne.media/171959-u-armii-ukraini-znimut-ostanni-obmezenna-dla-zinok-protagom-misaca-dvoh-genstab/>
5. Тетяна Веремєєва. Снайпери, оператори БПЛА, медицині: на які посади залучають жінок в армії. 12 вересня 2024. <https://www.rbc.ua/rus/news/snauperi-operatori-bpla-medikini-ki-posadi-1726146463.html>

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА СПРИЙНЯТТЯ НАСИЛЬСТВА

Питання гендеру та насилля досить актуальне на сьогоднішній день не тільки в Україні, а у всіх країнах світу. Як зазначають дослідники, домашнє насильство є проблемою, що стосується суспільства у цілому, але не однієї людини або родини. Причини домашнього насильства обумовлені суспільними нормами, економічною ситуацією, а також ставленням до насильства. Всі члени родини можуть потерпати від домашнього насильства, але найчастіше воно торкається нездатних до самозахисту, слабких та залежних членів родини: жінок, дітей, осіб з обмеженими психічними або фізичними можливостями, осіб похилого віку, які можуть економічно залежати від суб'єкта насильства [3, с. 4].

Вкорінені гендерні стереотипи можна побачити в народній творчості, фольклорі. Н. М. Кузьменко вказує, що прислів'я та приказки передають нащадкам висновки з життєвого досвіду багатьох поколінь предків. Вони є узагальненою пам'яттю народу та результатом його спостережень за життям, що дає змогу молодому поколінню формувати погляди на мораль, етику, історію й політику. У своїй суті прислів'я та приказки становлять, начебто, звід правил, якими людина має керуватись у повсякденному житті [4, с. 1].

Подолання гендерних стереотипів має свої складності, що полягають у тому, що вони міцно вкорінені у свідомість людини і суспільства в цілому. Отже послаблення впливу стереотипів гендерних відношень на прояви домашнього насильства має здійснюватися через зміни світогляду усіх громадян. Важливо всебічно просувати принципи гендерної рівності, зокрема, через реалізації спеціально розроблені соціальні програми, правові заходи із протидії та попередження насильства стосовно жінок та дітей [1, с. 26].

Дослідження особливостей гендерної соціалізації в умовах війни вимагає виокремити низку особливих аспектів, що формуються залежно від впливу воєнного конфлікту, а також його соціокультурного оточення. По-перше, протягом воєнного періоду може відбуватися акцентування традиційних гендерних ролей. Отже, акцент на військовій діяльності, зазвичай,

призводить до зміцнення стереотипів мужності, а також жіночності. Це впливає на очікування стосовно поведінки чоловіків та жінок. По-друге, воєнний конфлікт часто провокує гендерно-зумовлене насильство. Отже, жінки і діти стають особливо вразливими об'єктами зґвалтувань, тортур та інших форм насильства, що обумовлені військовими діями. Третій аспект, що слід враховувати – це те, що протягом військових конфліктів збільшується вірогідність ризику торгівлі людьми, зокрема жінками і дітьми, з метою сексуальної та інших форм експлуатації.

При цьому військові умови можуть змінювати у ролі чоловіків та жінок у військових силах. Жінки можуть отримувати військові спеціалізації та виконувати такі завдання, що традиційно були «чоловічими».

Також воєнний конфлікт викликає економічну нестабільність. Це призводить до перерозподілу гендерних ролей в економіці. При цьому Жінки стикаються з важким економічним, а також соціальним тиском.

Слід враховувати небезпеку того, що в умовах війни гендерна соціалізація здійснює поглиблення стресу, а також травм щодо особистості.

Насильство, розлучення, втрата членів родини – всі ці чинники можуть впливати на зміни гендерних стереотипів та рольової ідентичності. Отже, умови війни є специфічним контекстом щодо гендерної соціалізації, в якому мають місце трансформації і виклики щодо гендерних відносин у суспільстві [2, с. 297].

Отже, можна зробити висновок, що гендерні стереотипи впливають не тільки на сприйняття насильства, але й створюють перешкоди на шляху розробки ефективних стратегій його запобігання. Наприклад, вони впливають на обмеження доступу до правосуддя через упередження у ставленні до жертв або агресорів залежно від їхньої статі. Ці стереотипи також впливають на формування політики, спрямованої на боротьбу з насильством, яка часто не враховує специфічні потреби різних груп населення через гендерну упередженість. Руйнування цих стереотипів є ключовим кроком до створення більш рівноправного та безпечного суспільства.

Література:

1. Березинець, Є. Ю., Христюк, О. С. (2021). Вплив гендерних стереотипів на прояви домашнього насильства. Матеріали наукових заходів НАВС. Електронний репозитарій НАВС. 2021. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7495cfa7-818c-4637-b803-d6c8e48d06a8/content> (дата звернення: 10.04.2025)..
2. Грицанюк В., Новицький А. Особливості гендерної соціалізації особистості в умовах війни. In: *The VI International Scientific and Practical Conference "Theory and practice of the*

- development of technical sciences", February 12-14, 2024, Prague, Czech Republic. 334 p. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2024/02/THEORY-AND-PRACTICE-OF-THE-DEVELOPMENT-OF-TECHNICAL-SCIENCES.pdf#page=297> (дата звернення: 10.04.2025).*
3. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник/ Авт. кол.: Бондаровська В.М., Булах Л. В., Журавель Т. В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. К.: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА». 2014. 282 с.
 4. Кузьменко Н. М. Прислів'я та приказки українського народу. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/2350/1/Кузьменко%20Н.М.%20Прислів'я%20та%20приказки.pdf> (дата звернення: 10.04.2025).

НАУКА – ПРОТИ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Якщо вам колись казали «Наука – це не для жінки», «Що ти про це можеш знати», «Тут потрібні міцні нерви, це не для слабкодушких», то такі розповсюджені гендерні стереотипи вже давно час ламати.

Якщо подивитися статистику ЮНЕСКО щодо природничих наук, то станом на 2021 рік, жінки становили близько 33% світових дослідників, що свідчить про значний гендерний дисбаланс у STEM-галузях (наука, технології, інженерія та математика).

В умовах воєнного стану в Україні роль жінок-науковиць набуває особливого значення. Попри складні обставини та небезпеку, вони продовжують роботу над важливими дослідженнями, спрямованими на вирішення актуальних проблем. Наприклад, нейробіологиня Нана Войтенко досліджує механізми виникнення хронічного болю та розробляє нові підходи до його лікування, що є надзвичайно актуальним для реабілітації поранених військових та цивільних.

Водночас, через війну гендерний баланс у науковій спільноті України зазнав змін. Дані Державної служби статистики свідчать, що у 2022 році частка чоловіків серед вступників до аспірантури зросла до 83,3%, а у 2023 році – до 88,9%. Внаслідок цього кількість жінок в аспірантурі зменшилася на 43% у порівнянні з 2021 роком.

Незважаючи на ці виклики, українські науковиці продовжують робити значний внесок у розвиток науки. Так, Марина В'язовська стала другою в історії жінкою, яка отримала медаль Філдса – найпрестижнішу нагороду в математиці, що підкреслює високий рівень українських дослідниць.

Таким чином, жінки-науковиці в Україні продовжують відігравати ключову роль у науковій сфері, хоча відсоткова частка їхньої залученості залишається меншою порівняно з чоловіками.

Змінити ситуацію можна завдяки послідовному та комплексному впровадженню національної та інституційної гендерної політики. Підвищенню обізнаності наукової спільноти в цій сфері сприятиме проведення конференцій, семінарів та круглих столів, на яких учасники матимуть змогу обмінятися досвідом щодо наявних проявів дискримінації за ознакою статі в галузі освіти та науки, а також висловити конкретні пропозиції щодо вирішення проблемних питань, які стосуються рівності прав і можливостей чоловіків і жінок.

Полігова А.О., студентка 2-го курсу
факультету Прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)

Національний університет «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: Тімофєєва Л.Ю., доцент
Національний університет «Одеська юридична академія»

ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Проблема гендерної дискримінації на ринку праці привертає значну увагу українських науковців у різних галузях права. Серед провідних дослідників цієї тематики варто відзначити О.І. Харитонову, яка глибоко аналізує питання гендерної рівності в контексті правового регулювання трудових відносин. А.А. Політова присвятила свої наукові праці кримінально-правовим аспектам протидії гендерній дискримінації та захисту прав жінок. Також вагомий внесок у дослідження цієї проблематики зробили Н.В. Аніщук, К.Б. Левченко, Н.М. Оніщенко та інші українські науковці.

Гендерна дискримінація на ринку праці має чіткий зв'язок із кримінальним правом України. Стаття 161 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками статі, що повністю охоплює випадки гендерної дискримінації у трудових відносинах. Крім того, сексуальні домагання на робочому місці, які є однією з форм гендерної дискримінації, можуть кваліфікуватися за відповідними статтями КК України щодо порушення статевої свободи та недоторканності особи.

У сучасному світі питання гендерної рівності набуває дедалі більшої актуальності, особливо у сфері зайнятості. Незважаючи на законодавчі гарантії рівних прав для жінок і чоловіків, український ринок праці все ще демонструє істотні прояви гендерної нерівності. Це стосується не лише нерівного розподілу робочих місць, а й рівня заробітної плати, можливостей кар'єрного зростання, участі у прийнятті управлінських рішень тощо. Аналіз цих аспектів дозволяє краще зрозуміти соціальні механізми дискримінації та шляхи їх подолання.

Гендерна нерівність у сфері праці є складним соціально-економічним явищем, яке проявляється у нерівному доступі чоловіків та жінок до можливостей зайнятості, умов праці та професійного росту. З початком повномасштабної війни в Україні цей дисбаланс лише

поглибився: жінки частіше втрачають роботу та беруть на себе більшу частину сімейних обов'язків, що додатково обмежує їхню участь в економічному житті.

Рівність трудових прав та заборона дискримінації за статевою ознакою гарантуються українським законодавством. Основу цьому складають Конституція України (статті 21, 24, 43), Кодекс законів про працю (статті 2-1, 22), а також закони «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

[3].

У Конвенції ООН 1979 року щодо ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, зокрема в пункті b) статті 2, держава-учасник зобов'язується вживати правових та інших заходів, включаючи санкції, для усунення дискримінаційних проявів щодо жінок. Стаття 11 Конвенції наголошує на забезпеченні рівних прав у сфері праці: доступ до працевлаштування, вибору професії, кар'єрного зростання, однакової оплати за рівнозначну працю, соціального захисту та безпечних умов праці.

Україна ратифікувала важливі міжнародні документи, зокрема Конвенції МОП № 100 (про рівну оплату), № 111 (щодо дискримінації у сфері праці), та № 156 (про права працівників з сімейними обов'язками).

Національне законодавство покладає на роботодавців обов'язок створювати гендерно нейтральні умови праці: забезпечення можливості поєднувати трудову діяльність із сімейними обов'язками, рівна оплата праці незалежно від статі, безпечні умови праці, запобігання сексуальним домаганням. Проте на практиці все ще зберігається небажання роботодавців приймати на роботу жінок через додаткові гарантії та пільги, передбачені законом.

КЗпП також містить певні обмеження щодо використання праці жінок – наприклад, заборона нічної роботи чи направлення у відрядження. Такі норми формально захищають жінок, однак вони часто не враховують індивідуальні бажання жінок і не є гнучкими. Закон однаково обмежує і тих, хто має малолітніх дітей, і тих, хто не має. [1, С. 153-159].

Досі в суспільстві основне навантаження, пов'язане з доглядом за дітьми, покладається на жінок. Під час прийому на роботу саме жінок частіше запитують про сімейний стан чи наявність дітей, що свідчить про дискримінаційний підхід. Роль жінки розглядається крізь призму материнства, і це впливає на рівень довіри до неї як до працівниці. Жінок частіше призначають на менш відповідальні й нижче оплачувані посади.

На цьому тлі, попри наявність законодавчих гарантій, проблема гендерного дисбалансу на ринку праці залишається серйозною перешкодою для економічного зростання та соціальної справедливості. Суспільні уявлення про жінку як насамперед матір і домогосподарку звужують

спектр доступних для неї професій, які часто є менш престижними та менш оплачуваними. Жінки також стикаються з високими ризиками безробіття та зайнятості в тіньовому секторі економіки.

Глибоко вкорінені стереотипи з економічним підґрунтям — такі як переконання, що чоловік має заробляти більше, або що жінка має природну схильність до догляду за родиною — формують упереджене ставлення до жінок як з боку роботодавців, так і в самих жінок при виборі професії. [2].

Потенціал жіночої праці в Україні залишається недостатньо реалізованим. Подолання гендерної нерівності потребує не лише правових змін, а й трансформації суспільної свідомості. Важливими напрямками є підтримка жіночого підприємництва, розвиток гнучких форм зайнятості, що дозволяють поєднувати роботу із сімейним життям, а також активна робота із подоланням дискримінаційних практик у сфері праці. [4].

Отже, проблема гендерної нерівності на ринку праці України є багатовимірною та глибоко вкоріненою в соціально-економічну структуру суспільства. Незважаючи на наявність чітких законодавчих гарантій, ратифікацію міжнародних конвенцій та намагання держави забезпечити рівні права для жінок і чоловіків, у практичній площині все ще зберігається значний розрив у доступі до зайнятості, умовах праці, оплаті та кар'єрних можливостях.

Війна лише загострила існуючі проблеми, зробивши жінок ще вразливішими у сфері зайнятості. Водночас глибоко вкорінені гендерні стереотипи продовжують визначати ставлення до жінки як до другорядної фігури у професійному середовищі, що значною мірою обмежує реалізацію її потенціалу.

Для ефективного подолання гендерної дискримінації потрібен комплексний підхід: удосконалення правових механізмів, зміна суспільних установок, підтримка жіночого підприємництва та розвиток гнучких форм зайнятості. Лише за умови реального забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків можливо досягти сталого соціального та економічного розвитку країни.

Список використаної літератури:

1. Войтенко А.О. «Гендерна нерівність на Українському ринку праці: перевага чи недолік?» С. 153-159.

URL: [file:///C:/Users/UserOK/Downloads/ 29_11_2019_23.pdf](file:///C:/Users/UserOK/Downloads/29_11_2019_23.pdf)

2. Гендерна нерівність на ринку праці в Україні: виклики та шляхи вирішення.

URL: <https://dp.dsp.gov.ua/novyny/henderna-nerivnist-na-ryнку-pratsi-v-ukraini-vyklyky-ta-shliakhy-vyrishennia/>

3. Гендерна нерівність на ринку праці.

URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/genderna-nerivnist-na-rynku-pratsi/>

4. Дискримінація жінок на ринку праці та шляхи її викорінення

URL: <https://legaid.gov.ua/novyny/dyskryminatsiya-zhinok-na-rynku-pratsi-ta-shlyahy-yiyi-vykorinennya/>

Яковлев І.В., кандидат історичних наук,
молодший лейтенант Збройних Сил України
Національний університет «Одеська політехніка»

ОПОРА НАУКИ У ЧАСИ СОЦІАЛЬНОГО ХАОСУ

Повномасштабна війна, яка триває в Україні вже три роки, створила безпрецедентні виклики для всіх сфер суспільного життя, зокрема й для науки. Одним із найбільш руйнівних наслідків цієї кризи стало стрімке зменшення кількості чоловіків-науковців у вищих навчальних закладах та наукових установах. Це відбувається через низькі зарплати, постійне скорочення штатів та мобілізацію, яка призвела до того, що значна частина чоловіків пішла воювати, хтось добровільно, а хтось під примусом або внаслідок так званої "бусифікації".

У такій ситуації майбутнє української науки дедалі більше залежить від жінок-науковиць. Саме вони сьогодні забезпечують тяглість освітнього та наукового процесу, зберігаючи інтелектуальний потенціал країни в умовах соціального хаосу.

Наукова сфера в Україні вже тривалий час перебуває в кризі, але війна ще більше загострила її проблеми. Зарплати у вищих залишаються мізерними, а скорочення фінансування змушує багато викладачів шукати інші джерела доходу або виїжджати за кордон. Проте для чоловіків вибір значно обмежений: мобілізація або добровільний вступ до лав ЗСУ стали головними причинами, чому їх дедалі менше залишається в науці.

При цьому дедалі частіше звучать дискусії про можливе зняття броні з ряду науковців, що може призвести до ще більшого відтоку чоловіків з освітніх і наукових установ. Фактично, це поставить науку в ситуацію, коли більшість дослідницької та викладацької діяльності ляже на плечі жінок.

Українські жінки-науковиці сьогодні не лише зберігають наукові установи, а й адаптують їх до нових реалій. Вони: Підтримують безперервність освітнього процесу, беручи на себе додаткове навантаження через брак викладачів; Проводять важливі дослідження, що стосуються медичних, військових, психологічних та економічних аспектів війни; Відстоюють українську науку на міжнародному рівні, беручи участь у грантових програмах та міжнародних дослідженнях. Займаються волонтерською діяльністю, допомагаючи армії та постраждалим від війни. І це не дивлячись на те що їм доводиться практично самотужки займатися сімейно-побутовими справами, та виховувати дітей, якщо такі є в наявності.

І все зводиться до того що зараз на українських жінок-науковець покладено безпрецедентно багато всього, а це може спричинити елементарне вигорання, та інші проблеми що в подальшому завадять виконанню трудових та соціальних функцій

Тому як висновок до даного, вбачаю за розумне вже зараз комплексно піднімати питання про необхідність покращення умов праці, заробітної платні та повних та інших благ для людей які вимушені займатися науково-педагогічною діяльністю в значно більшому об'ємі ніж це було до військового стану.

якщо держава не перегляне політику щодо науковців, зокрема питання мобілізації та фінансування науки, ситуація може стати критичною. Україна ризикує втратити свій інтелектуальний потенціал, що у майбутньому матиме катастрофічні наслідки для її відновлення та розвитку.

Жінки вже сьогодні рятують українську науку, але вони не можуть зробити це самостійно без належної підтримки.

Секція 4: *Насильство за ознакою статі: профілактика та захист*

Дробишевська В.В., здобувач вищої освіти інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ

Матієнко Т.В., професор кафедри психології та педагогіки, кандидат юридичних наук, доцент
Одеський державний університет внутрішніх справ

**НЕВИДИМИЙ ТЕРОР: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАСИЛЬСТВА, ЩО ВЕДУТЬ
ДО ФЕМІЦИДУ**

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

У більшості випадків воно залишається невидимим для суспільства, розгортаючись у тіні зачинених дверей, серед звичних декорацій сімейного побуту. У 2024 році один з випадків набув публічної гласності через трансляцію судового процесу в реальному часі, відкривши суспільству можливість побачити динаміку аб'юзивних відносин у прямому ефірі — з усією глибиною їх психологічної руйнівності.

Варто розрізняти окремий конфлікт у сім'ї, випадкова образа чи навіть повторювані сварки — це не психологічне насильство. Насильство — свідома поведінка, використання власної переваги й контроль жертви. Це ускладнює для постраждалих ефективний захист почуттів та інтересів [7, с. 332].

Особливостями домашнього насильства є:

- домашнє насильство може здійснюватися як у формі дії (побиття, сварки, штовхання, тощо), так і у формі бездіяльності (незабезпечення фінансово залежного від насильника родича, неспілкування з родичем, з яким спільно проживає насильник, чим справляє психологічний вплив на жертву, тощо);
- домашнє насильство може здійснюватися у формі фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства;

– суб'єктами правопорушення є родичі жертви, пов'язані або ні пов'язані спільним побутом;

– підстави для здійснення домашнього насильства можуть бути будь-якими (зовнішність жертви, особливості розвитку, стать, вік, тощо). Саме тому ми робимо висновок про можливість виявлення домашнього насильства у формах інших насильницьких явищ [8, с. 147].

Аб'юз – (від англ. «abuse» – зловживання, жорстоке поводження) – це будь який різновид насилля (психологічне, фізичне, сексуальне, економічне), що здійснюється в міжособистісних відносинах [2, с. 43]. Це цілеспрямоване та систематичне знущання, яке виникає в близьких стосунках і спрямоване на підкорення, контроль і приниження іншої людини. Часто аб'юзер поєднує декілька видів впливу, створюючи атмосферу страху, залежності й безвиході. Такий тип насильства небезпечний не лише тим, що завдає болю, а й тим, що руйнує особистість жертви на глибшому психологічному рівні.

Хронологічний аналіз справи Салтанат Нуkenової є важливим інструментом для глибшого розуміння динаміки домашнього насильства, його поступової ескалації та механізмів впливу аб'юзера на жертву. Кожен етап — від перших проявів психологічного тиску до трагічного фіналу — демонструє, як систематичне психологічне, економічне та емоційне насильство створює умови для втрати особистої автономії й безпеки. Хронологія дозволяє не лише реконструювати фактичний перебіг подій, а й підкреслити важливість своєчасного втручання, розпізнавання ознак аб'юзу та створення ефективних механізмів захисту для жертв.

У 2020 році Куандик Бішимбаєв познайомився з Салтанат Нуkenовою, молодою жінкою, яка мала активну соціальну позицію. Вже на ранньому етапі стосунків, за свідченнями друзів і родичів Салтанат, проявлялися ознаки психологічного насильства: Куандик контролював пересування жінки, обмежував її спілкування з рідними та знайомими, регулярно телефонував, влаштовував сцени ревності і погрожував.

У 2022 році пара офіційно зареєструвала стосунки у форматі цивільного шлюбу. В цей період, за інформацією зі свідчень, Бішимбаєв остаточно позбавив Салтанат фінансової незалежності, заборонив працювати, мотивуючи це тим, що він забезпечить усю сім'ю. У аб'юзивних стосунках значне місце має також ізоляція фінансова, згідно з авторитетною думкою Хадсон У., Мчінтош С. (Hudson, W. W., & McIntosh, S. R.) (Hudson, McIntosh, 1981). Аб'юзери таким шляхом намагаються позбавити свою партнерку доступу до фінансів або зробити його дуже обмеженим. Жінка в такій ситуації відчуває ще більшу психологічну залежність та владу від свого партнера (Dimmitt, 1995) [3, с. 147]. Водночас у відносинах зростали епізоди агресії: психологічний тиск, емоційний шантаж, нав'язливі дзвінки, звинувачення в зраді.

У жовтні 2023 року Салтанат Нуkenова кілька разів зверталася до близьких зі словами, що хоче розірвати стосунки, називала Куандика «деспотом» і «тираном». Вона намагалася піти від нього, однак неодноразово поверталась під впливом його погроз і маніпуляцій. Відомо, що Бішимбаєв обіцяв «почати нове життя», але знову повертався до агресивної поведінки.

У ніч з 8 на 9 листопада 2023 року, в ресторані «БАО» в Астані, де пара перебувала у VIP-залі, сталася трагічна подія. Відеозаписи з камер спостереження зафіксували, як Куандик Бішимбаєв наносив удари по її обличчю з такою силою що її голова відлітала назад до стіни та отримувала додаткові травми, крім того було зафіксовано нанесення ударів ногами по тілу Салтанат. Через 8 годин побиття та катувань Салтанат померла від субдуральної гематоми, що є наслідком комплексу отриманих травм у період з ночі 8 на 9 листопада 2023 року.

9 листопада 2023 року тіло Салтанат було виявлено, Бішимбаєва затримали. Після розголошу справи в ЗМІ розпочалися масові обговорення у соцмережах, з'явився хештег #заСалтанат. Суспільний резонанс набув міжнародного масштабу.

24 листопада 2023 року було висунуто офіційне обвинувачення за статтею про умисне вбивство. Розслідування тривало до лютого 2024 року.

26 березня 2024 року розпочався відкритий судовий процес. Усі засідання транслювались у прямому ефірі, що стало унікальним явищем для Казахстану та світу. У ході слухань свідки, близькі Салтанат, а також експерти підтвердили наявність систематичного психологічного та економічного насильства з боку обвинуваченого. Також оприлюднили численні записи погроз, скріншоти повідомлень та відео з камер спостереження.

В даному випадку хронологічно зафіксовано типову ескалацію насильницької поведінки, що починалася з контролюючих дій, включаючи моніторинг комунікацій, ізоляцію від близького кола, економічне підпорядкування, маніпуляції та психологічне цькування. З плином часу ці дії трансформувалися у постійне пригнічення, шантаж, нав'язливі вторгнення у приватність жертви, а згодом — у неконтрольовані імпульси агресії, які набули фатального характеру.

Ключовим чинником у цьому кейсі є поєднання структурного насильства з міжособистісною динамікою влади: домінування, об'єктивація та знеособлення партнера. У науковій літературі така модель описується як тривалий, навмисний процес підпорядкування, що супроводжується системними атаками на автономію та гідність жертви. Психологічна деградація відбувається поступово: через газлайтинг, економічне обмеження, емоційне виснаження та сексуалізовану маніпуляцію, що викликають глибокі посттравматичні симптоми, аж до розладів ідентичності, депресивних епізодів та панічних реакцій.

Вивчення цієї справи дозволяє ідентифікувати характерні риси аб'юзера — схильність до афективної нестабільності, дефіциту емпатії, гіперреактивної самооцінки, а також до імпульсивної агресії в момент втрати контролю над ситуацією. Такі індивідуальні характеристики, у поєднанні з соціальною толерантністю до насильства в інтимних стосунках, утворюють критичне підґрунтя для феміциду. Термін був запропонований у 1976 році феміністкою Діаною Е. Х. Рассел на Трибуналі проти злочинів проти жінок і застосовується до злочинів, скоєних на ґрунті ненависті, заснованим на статі: навмисне вбивство жінок чи дівчат просто заради цього. Діана Е. Х. Рассел запозичила термін, який ще у 1801 році використовувався в Англії для позначення «вбивства жінки», але звузила його до мотиву «вбивства жінок чоловіками, оскільки вони жінки» [9, с.99].

На думку вчених (П.Дейл, М.Брассард, В.В. Дерябіна, Н.О.Зінов'єва), саме психологічне насильство лежить в основі інших видів насильства — фізичного, сексуального чи економічного [2, с. 14].

В основі дій Куандика Бішимбаєва лежить аб'юзивна поведінка — тобто систематичне застосування психологічних, економічних, соціальних, а подекуди й сексуальних форм насильства з метою встановлення влади й контролю над партнером. У класичній психодинамічній інтерпретації такі особи часто демонструють антисоціальні або нарцисичні риси особистості — відсутність емпатії, гіпертрофоване відчуття власної правоти, схильність до маніпуляцій та вимушену агресію при втраті контролю.

Аб'юзер демонструє комплекс контрольної поведінки. У випадку Бішимбаєва це проявлялося у моніторингу контактів, забороні на спілкування з родичами, ізоляції, що в психології класифікується як системне обмеження соціальної підтримки, — це одна з головних умов, що означає використання низки примусових тактик — погроз, шантажу, фінансового контролю — для придушення волі партнера.

Дуже важливим чинником є економічне насильство, ще один структурний компонент аб'юзивної динаміки. Коли Бішимбаєв забороняв Салтанат працювати та повністю контролював її фінанси, він створював умови тотальної фінансової залежності, яка блокує можливість жінки ухвалювати автономні рішення. В академічній психології це вважається елементом структурного насильства, що призводить до втраченого агентства — неможливості діяти як незалежна особистість.

Особливо руйнівним є емоційне переслідування, яке включає нав'язливі нічні дзвінки, погрози, шантаж інтимними матеріалами. Це не просто «особиста драма», а формалізований механізм психічного терору, що викликає хронічний дистрес. Дистрес — це стан, який

розвивається в результаті: тривалої неможливості задовольнити свої фізіологічні потреби (відсутність повітря, їжі, води, тепла), реакція на неприємні, сумні й загрозливі зміни в житті (наси́льство в сім'ї, розрив стосунків чи війна), незвичних, невідповідних умов життя (вимушене проживання в горах, де концентрація повітря відрізняється від звичної), пошкоджень організму, хвороб, травм, тривалого болю, тривалих негативних емоцій. Найбільшої шкоди нашому здоров'ю завдає хронічний дистрес — він виснажує, та епізодичний гострий стрес — він щоразу стається зненацька [6, с.33], що проявляється у вигляді гіперзбудження симпатичної нервової системи, зниження імунітету, розлади сну та розвиток ПТСР.

Окремо варто акцентувати на застосуванні газлайтингу — форма психологічного насильства, коли він маніпулятор, він же газлайтер, змушує жертву сумніватися у адекватності. Наприклад, повідомлення жертві, що її спогади про подію неправдиві або ніколи не відбувалися [5, с. 292].

У поведінці Бішимбаєва це проявлялось у приниженні інтелектуальних здібностей Салтанат, насмішках, звинуваченнях у «істеричності». Наслідком газлайтингу стає ерозія впевненості, розлад ідентичності, когнітивна дезорієнтація, яка може прогресувати у тривожно-депресивний синдром.

Також у справі є ознаки сексуалізованого насильства — вимоги записувати інтимні відео, що розглядається як репродуктивний контроль, частина великої матриці гендерно зумовленого насильства. Воно має сильний стигматизуючий ефект і викликає внутрішню інтеріоризацію сорому — коли жертва починає сприймати себе винною у власному приниженні. Поведінкові прояви самого Бішимбаєва свідчать про дефіцит імпульсного контролю — зокрема, вибухи неконтрольованої агресії, що завершилися фізичною розправою. У клінічній психології це описується як імпульсивна агресія, властива особам із порушеннями афективної саморегуляції, і може бути характерною для дисоціальних розладів особистості.

Отже, випадок убивства Салтанат Нукенової — яскравий приклад феміциду, що є крайньою формою гендерно зумовленого насильства. Сам термін феміцид (від лат. femina — жінка та -cidium — вбивство) позначає умисне вбивство жінки саме через її стать, роль у патріархальній структурі суспільства чи бажання чоловіка зберегти контроль. Це не просто злочин проти особи, а соціокультурний феномен, який вкорінений у нерівності, сексизмі та системному знеціненні жінок.

Феміцид є наслідком того, що жінка в таких стосунках втрачає статус суб'єкта і стає об'єктом — власністю, яка має підкорятися. Убивство відбувається тоді, коли контроль

втрачається, і чоловік, сприймаючи втрату влади як загрозу своєму «я», знищує те, що, на його думку, належить лише йому.

Цей випадок має колосальне значення для усвідомлення: феміцид — це не індивідуальна трагедія, а прояв системної проблеми, яка вимагає державного, правового та освітнього реагування.

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 18.04.2025)
2. Горбатюк К., Чорна Н. Аб'юз як соціально-психологічне явище. *Практична психологія XXI ст.: проблеми й перспективи* : матеріали VI міжвузівської науково-практичної онлайн-конференції з нагоди 120 річчя від Дня народження Еріка Хомбергера Еріксона – представника его-психології та психоаналізу (м. Хмельницький, 22 квітня 2022 року) / Укл. і відп. за випуск В.П. Вовк; за заг. ред. В.П. Вовка. Хмельницький : Інформаційний центр ХГПА, 2022. 171 с.
URL: http://46.63.9.20:88/jspui/bitstream/123456789/700/1/ЗБІРНИК_ПСИХОЛОГІЯ_%2c2022p.pdf
3. Клімаш Т.П. Образи Я-реального та Я-ідеального у жінок в аб'юзивних стосунках // Психологічний часопис: збірник наукових праць. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України. 2020. №. 8, Т. 6. С. 67–75.
URL: <https://apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/1037/638>
4. Красько В. В. Психологічний профіль жертви аб'юзу в партнерських відносинах : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник Н. О. Губа. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 68 с.
URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/4598/1/Красько%20Валентина.pdf>
5. Мітченко К.В., Сілецька Л.Є. Психологічне насилля як складова домашнього насилля. The 5th International scientific and practical conference “Scientific progress: innovations, achievements and prospects” (February 6-8, 2023) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2023. 447 p.
URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47556/1/SCIENTIFIC-PROGRESS-INNOVATIONS-ACHIEVEMENTS-AND-PROSPECTS-6-8.02.23.pdf#page=289>
6. Орос М. М. Стрес, дистрес, його види та корекція // Ліки України. 2021. № 7. С. 32-35.
URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=likukr_2021_7_7

7. Резнік І.С. Домашнє насильство як прояв психологічного насильства. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. Харків, 2020. С. 330–333.

URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/103.pdf

8. Родін С. В. Домашнє насильство та суміжні поняття: порівняльно - правовий аспект // Право і суспільство. 2021. № 1. С. 145-150.

URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Pis_2021_1_25

9. Татаренко Г. В. Феміцид як прояв гендерного насильства та злочин, скоєний на ґрунті ненависті: правовий аналіз // Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2022. № 2. С. 99-111.

URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=Татаренко%20Г\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=Татаренко%20Г$)

ГЕНДЕРНО-ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА

Кожна особа має невід’ємне право на безпеку й захищеність. У разі порушення цього базового стану виникає загроза функціонуванню індивіда в межах сім’ї, громади та суспільства загалом, що, у свою чергу, ускладнює процеси самореалізації та особистісного розвитку. Гендерно зумовлене насильство виступає суттєвою перешкодою для досягнення індивідуального добробуту, реалізації потенціалу та забезпечення права на саморозвиток кожної людини. Протягом століть панівні наративи, що протиставляли людину природі як окремим формам буття, сприяли формуванню дихотомічного мислення та редукціоністського підходу до інтерпретації гендерної ідентичності, зокрема через бінарну опозицію «чоловіче – жіноче» [1]. Як альтернативу, сучасна наукова думка висуває системний підхід, що орієнтований на переосмислення взаємозв’язків між людським і нелюдським, а також на просування регенеративних парадигм у міждисциплінарному полі — від екології до соціотехнічних структур [2]. Перехід до регенеративної, біоцентричної перспективи передбачає трансформацію домінантних ціннісних орієнтирів, зміцнення соціальної згуртованості, деконструкцію владних дискурсів, а також перегляд усталених моделей взаємодії та стилів життя в напрямку більш етичного, сталого та інклюзивного співіснування [3].

Насильство за ознакою статі становить серйозне порушення фундаментальних прав людини та охоплює широкий спектр форм прояву. Воно зазвичай трактується як «насильство, вчинене щодо жінки з огляду на її стать або таке, що непропорційно вражає жінок» [4]. Це багатоаспектне й системне явище, яке має глибоко вкорінені соціокультурні, правові та інституційні виміри [5]. Воно пронизує різні рівні суспільного життя, зокрема найбільш уразливими залишаються жінки та дівчата. Окрему увагу в цьому контексті заслуговує проблема домашнього насильства — однієї з найпоширеніших форм гендерно зумовленого насильства, яка трапляється незалежно від економічного розвитку держави [6]. В умовах пандемії COVID-19 масштаби цього явища значно зросли, актуалізувавши необхідність консолідації зусиль як державних органів, так і громадянського суспільства для розробки ефективних механізмів запобігання насильству, реагування на нього та захисту постраждалих осіб [7].

Гендерно зумовлене насильство (ГЗН) стосується шкідливих дій, спрямованих проти особи на основі її статі, сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. ГЗН є серйозним порушенням прав людини та небезпечним для життя здоров'ям, яке включає фізичне, сексуальне, психологічне та соціально-економічне насильство, включаючи сексуальні домагання та переслідування [7]. І жінки, і чоловіки, а також люди, які не вписуються у вузькі параметри визначених у суспільстві гендерних ролей, можуть зазнавати ГЗН, але у всьому світі більшість жертв ГЗН становлять жінки та дівчата.

Історична нерівність між жінками та чоловіками має системний і стійкий характер, що поглиблюється під впливом патріархальних соціальних структур [8]. Домінуючі владні динаміки, які репродукуються та легітимізуються через функціонування ключових соціальних інститутів — таких як церква, сім'я та держава — сприяють збереженню традиційних уявлень про гендерні ролі та підкріплюють дисбаланс можливостей [9]. Інституції, що виконують нормативну, освітню або силову функції — зокрема система кримінального правосуддя, заклади охорони здоров'я, освіти, наукові установи, армія, спорт і релігійні організації — нерідко слугують каналами репродукції патріархальних цінностей. Як у прямій, так і в опосередкованій формі, вони сприяють закріпленню гендерно зумовленого насильства, водночас стигматизуючи осіб та ініціативи, що кидають виклик усталеному порядку речей [10, с. 183].

Патріархальна конструкція функціонує як політичний механізм, що інституціалізує відмінність між чоловіками та жінками з метою регуляції свободи, контролю та підпорядкування. У цьому контексті гендерна дихотомія стає підґрунтям для формування та відтворення механізмів соціальної сегрегації й пригнічення, що в кінцевому результаті легітимізують насильство з боку чоловіків щодо жінок. Ця складна структура підтримується через ментальні моделі, що формують суспільні уявлення про жіночність і детермінують реакції на реалізацію жінками своїх прав — схвалення, підриив або підпорядкування концепту бажаного «жіночого» образу [11]. Разом із тим, ці ж інституціоналізовані уявлення закріплюють нормативні стандарти чоловічої поведінки, що сприяють формуванню гегемонної маскулінності — уявлення про «правильного» чоловіка як носія влади, контролю та привілей. Концепт гегемонної маскулінності, запропонований Р. В. Коннеллом (1987), описує соціально санкціоновані практики, які не лише легітимізують домінування чоловіків над жінками, а й водночас маргіналізують альтернативні форми маскулінності, підпорядковуючи тих чоловіків, які не відповідають нормам домінуючої моделі — білого, гетеросексуального, середньокласового чоловіка [12; 13]. Саме ця форма маскулінності впливає на норми поведінки, міжособистісні стосунки, гендерну стратифікацію, доступ до ресурсів, рівень агресії та поширення насильства.

Важливим аспектом у контексті гендерно зумовленого насильства виступає соціальне конструювання уявлень про «корисність» жінок і чоловіків, що визначає функціональні ролі кожної статі в суспільстві [14]. Саме через ці процеси закріплюються гендерні норми, які відносять жінок до приватної сфери та доглядових функцій, а чоловіків — до публічної сфери, пов'язаної з владою, контролем та ухваленням рішень [12]. Така дихотомія зазнає критичного переосмислення в сучасних підходах до віктимізації, що спрямовані на вироблення альтернативних моделей виявлення й профілактики насильства [13]. Бінарне мислення, яке підкріплюється цими уявленнями, звужує уявлення про свободу й репродукує редукціоністські уявлення про гендер, втілюючись у фізичних середовищах — наприклад, через поділ іграшок або оформлення дитячих майданчиків [15]. Сегрегація професій також залишається інструментом закріплення структурної гендерної нерівності. Нерівний доступ жінок і чоловіків до певних сфер діяльності спричиняє стигматизацію людського потенціалу [16]. У цьому контексті Стамбульська конвенція (2011) окреслює ключові напрями державної політики з протидії гендерно зумовленому насильству, зокрема: підтримку жертв, профілактику, кримінальне переслідування, правові гарантії, безпекові заходи та систематичний моніторинг через збір даних. Попри розвиток інституційної підтримки та законодавства, соціальні динаміки, які відтворюють насильство, залишаються малодослідженими [17]. Водночас первинні та вторинні заходи, що впроваджуються за участі громадянського суспільства, засвідчують потенціал системного підходу до розв'язання цієї проблеми [18]. Дослідження Л. Гайзе [19] засвідчують існування глибокого зв'язку між глобальними трансформаційними процесами та досвідом насильства щодо жінок. Її підхід підкреслює вплив множинних міждисциплінарних чинників на становище жінок у різних соціокультурних контекстах [20]. Згідно з концептуальним баченням авторки, глобальна система, що формує умови людського існування, паралельно чинить деструктивний вплив на соціальні взаємини, зокрема щодо маргіналізованих і вразливих груп, таких як жінки [21].

Підтвердженням цих висновків є дослідження Фулу та Мідеми, які аналізували досвід жінок, що зазнали насильства на Мальдівах і в Камбоджі. Використовуючи екологічну модель, вони виявили, що процеси глобалізації впливають на всі рівні соціальної організації, трансформуючи уявлення про фемінність та маскулінність унаслідок протистояння прогресивних і консервативних суспільних сил [22, с. 1443]. Екологічна модель, розроблена Гайзе у 1998 році, стала відправною точкою для системного осмислення потенціалу трансформацій у сучасному світі. Вона акцентує, що підвищення рівня соціальної еволюції можливе лише за умови активізації індивідуального потенціалу до соціальної дії [19]. У цьому контексті гендерно зумовлене насильство потребує глибоких змін у домінантних соціальних нормах і поведінкових паттернах,

що передбачає розвиток інноваційних підходів до мобілізації цінностей і підвищення рівня громадської участі [23]. Як системне явище, гендерне насильство має складну багаторівневу етіологію з численними залученими акторами [24]. Його прояви залежать від конкретного культурного, географічного та соціального контексту, однак структурні причини часто закорінені в соціальних нормах, які безпосередньо формують й утверджують гендерні ролі [25]. У сучасній практиці переважає підхід, що орієнтується на подолання наслідків насильства — наприклад, розширення інфраструктури допомоги (притулки, гарячі лінії). Натомість пошук довготривалих рішень є складнішим і ресурсно затратнішим [23–24]. Низка країн переходить до комплексного, багаторівневого підходу, орієнтованого на формування партнерських мереж [26]. При цьому важливо зазначити, що система реагування на гендерне насильство у багатьох випадках є не результатом цілеспрямованого дизайну, а наслідком історично сформованих механізмів. Її можливо і доцільно переосмислити, проєктуючи інституційні рамки та комунікаційні практики більш ефективно. Соціальний дизайн, як інтегрований підхід, має потенціал активізувати залучення громадськості до вирішення складної соціальної проблеми гендерного насильства та сприяти системним змінам, заснованим на розумінні взаємозв'язків між різними соціальними явищами та акторами.

Будь-яка складна соціальна проблема, система гендерно зумовленого насильства потребуватиме множинних зусиль і узгоджених рішень для переходу до якісно нового рівня. До процесу необхідно залучати якомога більше галузей, включно з дизайном, щоб сприяти синергії та стратегічному узгодженню зусиль.

Література

1. Demirel, F. (2019). *The role of education in human nature and future human design according to Edgar Morin. New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*, 6, 18–29. URL: www.prosoc.eu
2. Hauk, M. (2014). *Gaia E/mergent: Earth Regenerative Education Catalyzing Empathy, Creativity, and Wisdom* (Doctoral dissertation). Prescott College. Sustainability Education.
3. Stark, J. F. (2018). Perspectives on human regeneration. *Palgrave Communications*, 4(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-018-0118-4>
4. Council of Europe Convention. (2011). Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Retrieve
5. Russo, N. F., & Pirlott, A. (2006). Gender-based violence concepts, methods, and findings. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087, 178–205. <https://doi.org/10.1196/annals.1385.024>

6. OECD. (2021). Eliminating Gender-based Violence. Eliminating Gender-based Violence. <https://doi.org/10.1787/42121347-en>
7. Buttell, F., & Ferreira, R. J. (2020). The hidden disaster of COVID-19: Intimate partner violence. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12, S197–S198. <https://doi.org/10.1037/tra0000646>
8. Pateman, C. (1988). *Sexual Contract*. Stanford: Stanford University Press. <https://doi.org/10.4135/9781473920224.n44>
9. Goodman, L. A., Thomas, K. A., Serrata, J. V, Lippy, C., Nnawulezi, N., Ghanbargpour, S., ... Bair-Merritt, M. A. (2017). Power through partnerships: A CBPR toolkit for domestic violence researchers. National Resource Center on Domestic Violence, Harrisburg, PA. Retrieved from cbprtoolkit.org
10. Russo, N. F., & Pirlott, A. (2006). Gender-based violence concepts, methods, and findings. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087, 178–205. <https://doi.org/10.1196/annals.1385.024>
11. Butler, J. (2017). *Problemas de Género*. (O. Negro, Ed.) (1st ed.). Lisboa: Orfeu Negro.
12. Buiten, D., & Naidoo, K. (2020). Laying Claim to a Name: Towards a Sociology of "Gender-Based Violence."
13. Connell, R. W. (1987). *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. Stanford University Press.
14. Beauvoir, S. de. (1970). *O segundo sexo. Fatos e mitos*. (D. E. do Livro, Ed.) (4th ed.). São Paulo
15. Inglehart, R. F., Ponarin, E., & Inglehart, R. C. (2017). Cultural change, slow and fast: The distinctive trajectory of norms governing gender equality and sexual liberalization. *Social Forces*, 95(4), 1313–1340. <https://doi.org/10.1093/sf/sox008>
16. Pérez, C. C. (2020). *Invisible women: Exposing data bias in a world designed for men*. London: Vintage Publishing.
17. Forum, W. E. (2023). Global Gender Gap Report 2023. World Economic Forum.
18. Lisboa, M., & Pasinato, W. (2018). *Brasil - União*. Retrieved from http://www.sectordialogues.org/documentos/proyectos/adjuntos/084142_Combate%20à%20Violência%20Doméstica%20contra%20a%20Mulher.pdf
19. Heise, L. L. (1998). Violence against women: An integrated, ecological framework. *Violence Against Woman*, 4(3) <https://doi.org/10.1177/1077801298004003002>
20. Heise, L. (2011). What Works to Prevent Partner Violence? An Evidence Overview, (December). Available at: http://researchonline.lshtm.ac.uk/21062/1/Heise_Partner_Violence_evidence_overview.pdf

21. UN Women. (2022). Tackling Violence Against Women and Girls in the Context of Climate Change, 1–12. Retrieved from <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-03/Tackling-violence-againstwomen-and-girls-in-the-context-of-climate-change-en.pdf>
22. Fulu, E., & Miedema, S. (2015). Violence Against Women: Globalising the Integrated Ecological Model. *Violence Against Women*, 21(12), 1431–1455. <https://doi.org/10.1177/1077801215596244>
23. Tracy, M., Chong, L. S., Strully, K., Gordis, E., Cerdá, M., & Marshall, B. D. L. (2023). A Systematic Review of Systems Science Approaches to Understand and Address Domestic and Gender-Based Violence. *Journal of Family Violence*, 38(6), 1225–1241. <https://doi.org/10.1007/s10896-023-00578-8>
24. Murphy, C., & Fanslow, J. (2012). Building collaborations to eliminate family violence: facilitators, barriers and good practice. *Building*, (March), 1–53.
25. Commission, E. (2017). RESPONSE Project: Multi-agency response for reporting of GBV in maternal health services. Mapping national and local actors in addressing gender-based violence: a multi-agency approach. Retrieved from <http://gbv-response.eu/about-response/>
26. Enciso-Santocildes, M., Vidu, A., & Gómez-Urquijo, L. (2020). Drivers for a cross-sector successful collaboration: the Basque country model of action. *International Journal of Social Economics*, 47(2), 268–284. <https://doi.org/10.1108/IJSE-06-2019-0378>

Надруковано з готового оригінал-макету ФОП Побута М. І.
65044, м. Одеса, пр-т Шевченка, 1-а
Телефон: 0689009282